

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 18.

Lördagen den 16 mars, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 63, i vad avser förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i förordningen den 27 februari 1858 angående ordningen och villkoren för utländsk mans upptagande till svensk medborgare; samt

nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 8, 13 och 14 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 4, 6 och 24 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 m. m.; ävensom

bevillningsutskottets memorial nr 18, angående skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning av det gällande tyllsystemets verkningar.

Justerades sex protokollsutdrag för det på förmiddagen hållna sammanträdet.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om möjliggörande av avsöndringar från utarrenderad kronojord för bildande av egna hem under löpande arrendetid, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkanden

nr 20, i anledning av väckt motion om tullfrihet för malen och omalen spannmål, samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss nedsättning av sockerskatten,

bifölls vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om inskränkning i bolags rätt till jordförvärfv m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels utredning rörande omfattningen av bolags jordförvärfv inom Dalsland m. m., dels återupptagande av den avbrutna undersökningen rörande bolags jordförvärfv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket m. m., dels ock inskränkning i aktiebolags rätt att besitta och förvärva jordegendom.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre till utskottet hänvisade inom andra kammaren väckta motioner, nr 73, av herr *Gustafson* i Kasenberg, nr 78, av herr *Werner*, och nr 211, av herr *Åkerlund*.

Herr *Gustafson* hade i sin motion hemställt att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt undersöka omfattningen av bolags jordförvärfv inom Dalsland och behovet av den s. k. norrländska förbudslagstiftningens utsträckande även till detta landskap samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill berörda undersökning ansåges föranleda.

Herr *Werner* hade i sin ovan oförmälda motion yrkat, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte återupptaga den avbrutna undersökningen rörande omfattningen av bolags jordförvärfv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket samt i vad mån berörda jordförvärfv i olika avseenden kunde anses verka avsevärt till men för jordbrukets utveckling och ortsbefolkningens berättigade intresse, ävensom för riksdagen framlägga de förslag till lagstiftning eller andra åtgärder, som av berörda undersökning föranleddes.

Slutligen hade herr *Åkerlund* i berörda av honom väckta motion föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida icke en sund utveckling krävde inskränkning i aktiebolags rätt att besitta och förvärva jordegendom i riket, och att. därest Kungl. Maj:t funne sådan inskränkning erforderlig, Kungl. Maj:t så fort ske kunde ville förelägga riksdagen förslag till erforderliga åtgärder därför.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angivna skäl hemställt,

1) att riksdagen med bifall till herr *Werners* motion och i anledning av herr *Gustafsons* i Kasenberg samt herr *Åkerlunds* motioner, ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte återupptaga den avbrutna undersökningen rörande omfattningen av bolags jordförvärfv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra de-

larna av riket samt i vad mån berörda jordförvärv i olika avseenden kunde anses verka avsevärt till men för jordbrukets utveckling och ortsbefolkningens berättigade intresse, ävensom för riksdagen framlägga de förslag till lagstiftning eller andra åtgärder, som av berörda undersökning föranleddes; samt

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärv m. m.

(Forts.)

2) att herr Åkerlunds motion, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av greve *Spens* och herr *von Sydow*, vilka hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Greve *Spens*: Herr talman, mina herrar! Mot utskottets nu föredragna förslag har jag och ytterligare en ledamot av lagutskottet anmält reservation under yrkande om avslag å ifrågavarande motioner, och jag skall nu be att få angiva skälen för vårt avslagsyrkande.

Herr Werners motion, som även omfattar herr Gustafsons i *Kasenberg* motion och den del av herr Åkerlunds motion, som ej utskottet är enigt om att avstyrka, är en gammal bekant motion, som förut väckts av herr Lindhagen och till en början avsåg endast bolags jordförvärv. Sedan motionen under åtskilliga år till och med år 1911 städse avslagits av första kammaren men flera gånger bifallits av den andra, förordnade Kungl. Maj:t år 1911 om en undersökning rörande omfattningen av bolags jordförvärv och även av enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket samt i vad mån berörda jordförvärv i olika avseenden kunde anses verka avsevärt till men för jordbrukets utveckling och ortsbefolkningens berättigade intressen — således alldeles samma undersökning, som herr Werners motion nu avser och utskottet vill hava återupptagen. Denna av Kungl. Maj:t år 1911 beslutade undersökning blev nämligen, sedan den verkställts beträffande Värmland, avbruten år 1916. Kungl. Maj:t yttrade då i beslut den 28 januari 1916: »Då sålunda en huvudavdelning av berörda svnerligen vittutseende och med ganska avsevärda kostnader förenade utredningsarbete nu är fullbordat, har Kungl. Maj:t med hänsyn till nödvändigheten att under nuvarande förhållanden iakttaga den största möjliga sparsamhet med statsverkets utgifter för olika ändamål funnit gott föreskriva, att med fullföljande av arbetet skall tills vidare anstå.» Vid 1917 års riksdag väckte emellertid herr Lindhagen alldeles samma motion som nu herr Werner. Herr Lindhagens motion tillstyrktes även då av lagutskottets majoritet, men avslogs av denna kammare. Förra året var det tre reservanter mot lagutskottets tillstyrkande, i år är det två. Utskottet har i år icke anfört någon ny omständighet till stöd för sin hemställan, och något skäl för kammaren att frångå sitt förra året fattade beslut, synes mig icke föreligga.

Jag skall emellertid i största kortet yttra några ord i själva saken. Utskottet åberopar en vid utredningen om jordförhållandena

Om inskränkning i bolags rätt till jordförvärfv m. m.

(Forts.)

i Värmlands län intagen statistik och säger nu såsom förra året, att denna statistik visar, att aktiebolagens fastighetsinnehav i mellersta och södra Sverige under de senare årtiondena tilltagit, och att förvärven på senare tiden fortgått i ökad skala. »En sådan utveckling kan också» — säger utskottet vidare — »medföra överhängande faror mångenstädes för beståndet av en självständig bondeklass och ett livskraftigt jordbruk.» Av dessa skäl anser utskottet såsom förut, att en utredning om bolags jordförvärfv i mellersta och södra delarna av riket bör äga rum, och utskottet tillägger, att denna utredning lämpligen bör, såsom förut vid norrlands- och värmlandsutredningarna, även omfatta enskilda personers större jordinnehav.

Ser man på herrar Werners och Lindhagens motioner, finner man uppenbart, att meningen är, att de norrländska förbuds-, vanhävds- och arrendelagarna skola införas i en eller annan form i de övriga delarna av riket. Dessa norrlandslagar hade sitt berättigande för Norrland på grund av dess säregna förhållanden och det starka bolagsvälde, som där rådde, men att ifrågasätta dessa lagars tillämpning jämväl i de andra delarna av landet, anser jag icke vara riktigt. Och om man erinrar sig, att värmlandsutredningen tog sex år, kan man tänka sig, vilket omfattande och långvarigt utredningsuppdrag som den föreslagna utredningen skulle bli.

Jag tror icke heller, att man med fog kan säga, att i de mellersta och södra delarna av riket bolagens jordförvärfv och enskilda personers jordinnehav innebära en fara för beståndet av en självständig bondeklass och ett livskraftigt jordbruk. Statistiken visar först och främst, att jorden alltmera uppdelas, och att antalet brukningsdelar i landet oupphörligen ökas. Detta tyder ej på att den självständiga bondeklassen skulle minskas. Utskottet säger självt, att den av motionären åberopade i 1915 års betänkande rörande jordförhållandena i Värmlands län intagna statistiken icke giver någon tillförlitlig bild angående arealen av den mark, som statistiken omfattar.

Ej heller synas bolagens jordförvärfv och de större egendomarne i dessa delar av landet vara farliga för ett livskraftigt jordbruk. Jorden skötes där i allmänhet fullt så väl å bolagsjorden och å de större godsens som å de mindre jordbruken, och ofta äro de större jordbruken föregångsjordbruk för de mindre. Den undersökning om vanhävd, som under förra året ägde rum på dåvarande jordbruksministrernas initiativ, har enligt upplysningar, som laguslottet de sista dagarna i annat ärende erhållit, givit vid handen, att så gott som utslutande på mindre jordbruk vanhävd anses föreligga, och att endast på mindre jordbruk beslag lagts vid tillämpning av förfogandelagen.

I varje fall har varken utskottet eller motionärerna visat något behov av den föreslagna undersökningen. Herr Gustafson i Kasenberg har yrkat undersökning av Dalsland, men ej heller han har visat, att behov av en sådan undersökning skulle föreligga för Dalsland. Han har huvudsakligen avsett skogrika fastigheter och framför allt norrmäns förvärfvande av dem, men som sagt har han icke alls visat, att det skulle föreligga något behov av en undersökning. Vad beträffar herr Åkerlunds motion har också han vänt sig mot det

så kallade skogsjobberiet, och han har framhållit, att vad vi framför allt behöva är en snar skogslagstiftning. Det är ju känt, att efter skogsspekulantens inköp av jordegendomar, jordbruket rätt ofta skötes illa, men om åtgärder häremot har riksdagen redan år 1916 skrivit. Då avlät riksdagen en skrivelse, varuti riksdagen anhöll, att »Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, vilka åtgärder som kunna finnas lämpliga för att å jordegendom, inköpt på spekulation för skogsavverkning och styckning, hämma, förutom förekommande skogsskövling, vanhävd av jordbruk och byggnader, ävensom förhindra dylik egendoms planlösa styckning och delarnas försäljning till oskäligt uppdrivna pris, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kan föranleda.» Vad vi behöva är nog, såsom herr Åkerlund framhållit, en snar skogslagstiftning, som kunde stävja skogsskövlingen och skogsjobberiet och främja ett intensivt jordbruk; och det är ju nu att hoppas, att skogslagstiftningskommittén snart skall vara färdig med sitt förslag, och att lagstiftningen sålunda äntligen skall komma inom en icke alltför avlägsen tid.

(Om inkränkning i bolags rätt till jordförvärfv m. m.)

(Forts.)

På dessa skäl hemställer jag, herr talman, om avslag på såväl utskottets betänkande som de i ämnet väckta motionerna.

Herr Dahl: Herr talman! Då denna fråga förelåg vid förra årets riksdag, tillhörde jag reservanternas antal. Då jag i år funnit mig böra ansluta mig till utskottets majoritet, torde det vara min plikt att något redogöra för anledningen till denna min förändrade ståndpunkt.

Såvitt jag kunnat fatta, kan det knappast här komma i fråga att intaga en sådan principiell ställning till spörsmålet, som den föregående ärade talaren gjorde. Det gäller väl här i själva verket icke något annat än att söka fatta ståndpunkt till den praktiska frågan, huruvida det på grund av befintliga missförhållanden föreligger ett behov av särskilda bestämmelser i den riktning, som redan för länge sedan blivit beslutade för Norrland med dess säregna förhållanden. På grund av den statistik, som föreligger i avseende på jordfördelningsutvecklingen, ansåg jag mig i fjol kunna förutsätta, att utvecklingen gick i den riktning, att de större jordinnehaven alltmer och mer jämkade med sig för att giva rum för mindre. Antalet små brukningsdelar är satt i ständigt ökning, under det att antalet större brukningsdelar avtager. Jag har emellertid vid närmare överbäggande icke kunnat underlåta att göra det medgivandet, att härutinnan kan ligga ett felslut, ty totalsumman, sådan statistiken visar den, kan icke utesluta missförhållanden på vissa lokaliteter. Efter de förnyade framställningar, som i år föreligga, och efter de samtal, som jag haft med representanter för skilda orter i Sverige, har jag fått anledning att antaga, att på vissa platser i Sverige uppdelningen av jordinnehavet verkligen tenderar i sådan riktning, att utvecklingen måste anses vara för jordbruket och för den självsändiga bondeklassens bestånd menlig. Särskilt har jag fått den uppfattningen beträffande Dalsland, om vilket ju särskild motion föreligger, och beträffande vissa delar av Mellansverige i övrigt har jag nu kommit

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärfv m. m.

(Forts.)

till det antagandet, att sådana missförhållanden möjligen kunna förekomma. Då kan jag för min del icke försvara att avvisa det försök till utredning av denna fråga, som dessa motionärer påyrka. Jag är ingalunda övertygad om att missförhållanden föreligga i den omfattning, som motionärerna och många med dem liktänkande vilja göra troligt, men det synes i alla fall önskvärt, att verkligen en utredning göres — om icke för annat, så för att dessa farhågor må bli vederlagda.

Den förre talaren framställde ett par särskilda invändningar mot detta yrkande. Han erinrade om dåvarande föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet, när den förut anbefallda jordundersökningen inställdes. Det skäl, som då anfördes, var kostnadssynpunkten. Jag får säga, att det skälet förefaller mig vara mycket svagt i en tid, då statsmakterna anslå sådana ofantliga summor för att utreda bästa möjliga sättet för förbättring av möjligheterna för folknäringsens tillgodoseende, och denna fråga berör ju på det allra intimaste just det området.

Vidare yttrade greve Spens, att det icke visats, att bolagsförvärfv av egendom vore ägnade att försämra jordbruket, och han åberopade i detta hänseende särskilt den utredning, som nyligen inkommit till jordbruksdepartementet angående nu förefintlig vanhävd. Jag delar greve Spens' antagande härutinnan. Jag är övertygad om att i stor utsträckning — jag tror man kan säga i övervägande grad — bolagen sköta sin jord mycket väl, men detta är endast den ena sidan av saken. Den andra sidan är frågan, huruvida icke i alla fall en stor utsträckning av bolagsförvärven på bekostnad av den självägande bondeklassen kan socialt verka till skada för landet. Om jag således för min del icke kan annat än biträda det här framställda yrkandet, vill jag icke därmed hava sagt, att jag är fullt tillfreds med den formulering, som klämman i utskottets utlåtande erhållit. Jag avser icke härmed att yrka någon ändring i klämman. Men jag vill hava sagt, att för att klämman skulle stå i full överensstämmelse med motiveringen, det skulle hava sagts, att utredningen skulle vara riktad på *huruvida och i vad mån* ifrågavarande jordförvärfv äro ägnade att verka menligt för jordbrukets utveckling och ortsbefolkningens berättigade intresse.

Vidare skall jag be att få göra den erinringen, att därest en så beskaffad utredning, som det här är fråga om, verkligen kommer till stånd, den bör avvägbringas och utföras på sådant sätt, som utskottet i motiveringen antytt. Den skall bedrivas opartiskt och grundligt. Det skall icke vara några fantastiska ideologer, som med förutfattad ensidig syn på dessa spörsmål sättas att verkställa denna utredning, utan det bör vara praktiska, med jordbruksnäringens alla förutsättningar väl förtrogna män, som skola företaga den. Partipolitik skall icke spela in i en sådan undersökning, utan vad man bör sträva efter är en objektiv undersökning. Endast under den förutsättningen kan jag för min del förvänta det gagn, som en sådan undersökning anses böra kunna medföra. I förhoppning att denna undersökning, därest den blir beslutad, kommer att planläggas och utföras på detta sätt, har jag, herr talman, ansett mig icke kunna

underlåta att ansluta mig till utskottets mening, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärfv m. m.

(Forts.)

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Kärnpunkten i den föreliggande frågan är enligt min uppfattning den, huruvida man bör utsträcka den norrländska förbudslagstiftningen till att gälla de mellersta och södra delarna av landet. Den norrländska förbudslagstiftningen, som ju gäller Norrland, Dalarne och Värmland med några undantag, innefattar som bekant förbud för bolag och förening att förvärva fastighet annat än i vissa fall. Nu vill man hava den utsträckt att gälla övriga delar av landet och tillika enskildas större jordförvärfv.

Det synes mig, att när man skall taga ståndpunkt till denna fråga, man först bör söka göra klart för sig, i vad mån och under vilka villkor en sådan lagstiftning över huvud taget har sitt berättigande. Det förefaller mig, som om man därvid måste utgå från att huvudregeln är den, att den, som har äganderätt till jord, också har rätt att avyttra den till vem han vill. Denna regel har också gällt här i landet praktiskt sett utan några vidare undantag till för ett par decennier sedan. Men så småningom kom man till insikt om att det i vissa fall kan finnas tvingande skäl av social, politisk eller nationalekonomisk natur, som ur det allmännas synpunkt kunna göra det önskligt, ja, nödigt att stadga vissa inskränkningar i den enskildes fria föryttranderätt. Sådan var situationen i Norrland, när norrlandslagen genomfördes. Det var då så, att skogshanteringen tagit ett sådant omfång och drevs under sådana former, att den medförde fara för det självägande jordbrukets bestånd. Här förelågo stora sociala vådor, och det var således enligt min tanke fullständigt berättigat att genomföra denna undantagslagstiftning. Men man måste då noga hålla fast vid att detta är en undantagslagstiftning och icke får vara annat än en undantagslagstiftning, som icke får genomföras i andra fall, än där det är fullkomligt oomtvistligt, att sådana exceptionella förhållanden föreligga, som gävo anledning till lagen.

Nu vill man utsträcka lagen att gälla även sådana delar av landet, där skogshantering antingen icke förekommer eller också har vida mindre betydelse och där således de vådor, som denna hantering medförde för Norrland, icke kunna existera. Detta synes mig vara oriktigt. Man vill genomföra den för hela mellersta och södra Sverige — sålunda även i de distrikt, där jordbruket är huvudnäringen och där förhållandena äro fullkomligt olika mot i Norrland. Detta kan icke försvaras. Det skulle ju kunna vara om trots att i dessa delar av landet icke de sociala olägenheter, som existerade i Norrland, föreligga, ändå kanske där skulle kunna konstateras en tendens till att jordegendomarna samlas i stora domäner på sådant sätt, att den självägande mindre jordbrukarklassen hotas till sitt bestånd. Den siste ärade talaren har något berört denna fråga. Han medgav, att den statistik vi ha i det fallet icke giver något utslag, men han antydde, att det vore möjligt, att statistiken icke är fullständig eller riktig. Jag vill för min del säga, att för dessa delar av landet jag icke behöver någon statistik. Utvecklingen går icke i den rikt-

*Om inskränkn-
ning i bolags-
rätt till jord-
förevar m. m.*
(Forts.)

ningen, den går i en motsatt riktning. Det var icke längesedan, då man knappt kunde öppna en tidning, utan att man såg någon notis om att den ena större jordegendomen efter den andra styckades sönder till småbruk eller egna hem. Nu kunde det ju nog hända, att det fanns en motsatt rörelse i undantagsfall, då någon rik man kunde roa sig med att köpa ihop småbruk och förena dem till ett stort komplex. Detta kunde vara ett nöje, men det var i varje fall ett mycket dyrbart nöje, och det är visst, att för varje sådant fall, som kunde påvisas, man kunde konstatera minst det tiodubbla antalet motsatta fall. Här föreligger således icke något behov av en sådan undantagslag som för Norrland, och det synes mig då vara oriktigt att söka genomföra den.

Nu säges ju, att det här icke är fråga om att omedelbart utsträcka lagen till att gälla dessa delar av landet. Det är endast fråga om en utredning. Herr Dahl har också betonat, att om man går med på en dylik utredning, man därför icke sagt, att man vill gå med på lagen, åtminstone icke i hela dess utsträckning. Men det är ju så, att man icke går med på en utredning i en lagstiftningsfråga, såvida man icke tror och anser sig hava grundad anledning att tro, att lagstiftningen är behövlig. Sådant har uppfattningen litills varit här i riksdagen och sådant kommer den nog att förbli. Herr Dahl antydde, om jag fattar honom rätt, att han hyste vissa farhågor och önskade en utredning för att vederlägga dessa farhågor. Det synes mig vara att gå något långt på utredningsvägen.

Jag vill härmed emellertid icke hava sagt, att det icke, såsom herr Dahl också antydde, kan vara möjligt, att det finnes vissa delar av vårt land, där norrlandslagstiftningen icke nu gäller, men där förhållandena äro så analoga med Norrlands, att man kan sätta i fråga, om icke denna lagstiftning där borde införas. Jag känner icke personligen till hur det är i Dalsland. Greve Spens yttrade, att förhållandena där icke äro sådana och han syntes mig bjuda godt skäl för sin mening. Emellertid, om utskottet sökt att åstadkomma någon upplysning om att det finnes vissa delar av vårt land, där förhållandena äro analoga med Norrlands i förevarande hänseende, och inskränkt sitt förslag till utredning om den ifrågavarande lagstiftningens införande i dessa delar av landet, hade saken ställt sig annorlunda. Då skulle jag för min del hava kunnat taga under öfvervägande att gå med på utskottets framställning. Med den vida omfattning utskottet nu givit sitt förslag, då det omfattar hela södra och mellersta Sverige, således även de delar av landet, där jordbruksnäringen är huvudnäring, har jag icke kunnat följa utskottet.

I övrigt ber jag att få säga, att jag så tillvida vill till fullo instämma i vad den siste ärade talaren yttrade, att jag liksom han nödvändigt att om det skall bli en utredning, den sker på sådant sätt, att den giver ett tillförlitligt utslag för bedömandet av frågan. Mot den utredning, som redan verkstälts i fråga om Värmland, hava mycket grava anmärkningar framkommit. Om man genomläser berättelsen öfver denna utredning, tror jag, att man skall finna, att den icke giorts med den noggrannhet, grundlighet och allsidighet, som ett kungligt svenskt kommittéutlåtande brukar äga.

Jag hyser den farhågan, att om man går med på den utredning, som utskottet nu föreslagit, man kan för vissa ländsdear få en ny undersökning av den art, som den vi redan fått i fråga om Värmland och att på grund härav krav komma att resas på införandet av Norrlandslagstiftningen i delar av vårt land, för vilka den icke passar och där den skulle göra mera skada än nytta.

(Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärfv m. m. (Korts.)

För övrigt kan jag lika litet som greve Spens finna, att frågan nu föreligger i något annat skick än förra året, då första kammaren avsåg samma framställning. Jag tycker, att alla skäl tala för, att kammaren gör så även i år. Jag ber därför, herr greve och talman, att få förena mig i greve Spens' avslagsyrkande.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att säga, att kärnpunkten i denna fråga är: skola vi utsträcka norrlandslagstiftningen att gälla även för mellersta och södra Sverige? Jag tar mig emellertid friheten att påpeka, att det nog är en något kraftig förenkling av problemet, om man uttrycker saken på det sättet. I fjol företogs ju vad man kallar »en utsträckning» av den norrländska förbudslagen till ett av mellersta Sveriges landskap, nämligen Värmland; men ingalunda skedde detta på det sättet, att man helt enkelt lät norrlandslagets regler angående den skogsareal, som undantages från försäljningsrätt och tillägges inägojorden gälla även för Värmland. Den undantagna skogsarealen bestämdes ju till helt andra och ringare mått, avpassade efter de helt och hållet andra förhållanden, som förefinnas här nere i landet, jämfört med dem som råda i Norrland. Och naturligtvis skulle det tagas samma hänsyn, ifall man nu ginge att i andra mellersta och södra Sveriges landskap tillämpa förbudsprincipen. Kärnpunkten i frågan är således i stället denna: skola bolag, då de lämnas tillfälle liksom hittills att förvärva skog utöver vad de redan nu rå om, likvisst vara förbundna att lämna kvar till den inägojord, som de icke tillåtas förvärva, en mindre areal skog, tillräcklig nog att kunna användas till husbehov för det kvarlämnade jordbruket? Där om rör sig frågan och om ingenting annat.

Det är likvisst alltför ofta man fortfarande möter den missuppfattningen, att innebörden av den lagstiftning, som här sättes ifråga, skulle kunna karakteriseras såsom förbud för bolag att över huvud förvärva någon jord. Tvärtom torde det väl vara ganska allmänt erkänt även av förbudslagstiftningens vänner, att skogshanteringen i stor utsträckning vunnit på att bedrivas i större arealer och av innehavare, som haft möjlighet att bedriva ett uthålligt samt rationellt och modernt ordnat skogsbruk. Vad man tagit sikte på, det är, såsom herr Dahl påpekade, den med bolagens egendomsförvärfv förbundna sociala faran för att själva det självägande bondeståndet komme att undergrävas, — så länge nämligen som man tillåter, att med köpet också får följa *inägojorden* eller all skogen, så att inägojorden blir fullkomligt berövad det nödvändiga behovet av husbehovsskog. Där om rör sig ju i själva verket saken.

Nu säger den nästföregående ärade talaren, att han för sin

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärfv m. m.
(Forts.)

del icke behöver någon statistik för att vara övertygad om att det icke i södra och mellersta Sverige äger rum någon sådan utveckling, att den kunde påkalla en undersökning, respektive åtgärder emot bolagsförvärfv av den självägande bondestammens inägojord. Men det får väl ändå den ärade talaren ursäkta, att vi äro många, som kommit till ett annat resultat, i det vi av egen erfarenhet känna, hur det i åtskilliga delar av vårt land skett en ganska betydande arrondering av bolagsjorden genom förvärfv av hemman med jordbruk. Jag tror, att mina ärade grannar på Upplandsbänken skulle kunna ha ett och annat att berätta om hurusom till de redan förut stora jordinnehaven under senare tid lagts icke så obetydliga områden av bondehemman, som sålunda gått över från att vara i den självständiga bondebefolkningens händer till bolagsjord. Och så är utan tvivel fallet i mycket stora delar av mellersta och delvis även södra Sverige. Herr von Sydow ville göra gällande, att det egentligen är i Norrland, som *verkligt skogsbruk* bedrivs, men häremot må talaren tillåta en gensaga i den riktningen, att det bedrivs ett sådant skogsbruk i mycket väsentlig omfattning i Uppland, i Västmanland, i Närke, i Dalsland samt i stora delar av Östergötland, Småland och Västergötland. Det blir således högst väsentliga delar av södra och mellersta Sverige, där förhållandena visserligen icke äro desamma som råda i Norrland och där man icke heller begär en lagstiftning, identisk med den norrländska förbudslagstiftningen, men där förhållandena ändå äro *i viss mån av liknande natur* och i allt fall sådana, att de väl påkalla en undersökning av den opartiska och förut-sättningslösa karaktär, som uttryckligen i utskottets hemställan har begärts.

Det har ju en gång redan påbörjats en undersökning, sådan som den som här påyrkats. Den ärade talaren gjorde gällande, att den i den del, den hittills bedrivits, icke alls varit tillfredsställande. Men jag ber därvid att få erinra att i det otilfredsställande skick, variden må ha framkommit, den dock i allt fall visade sig nog stark, nog talande för att i fjol förmå denna kammare att antaga en förbudslag för just den del av landet, som undersökningen omfattat. Det står ju uppenbarligen i fortsättningen kammaren fritt att bedöma värdet av den undersökning, som framdeles företages. Och kammaren har, om den bifaller utskottets hemställan, uttryckligen begärt att denna undersökning skall bli grundlig och opartisk, och har sålunda så mycket mer sin talan öppen och fri, om det i framtiden kommer att ifrågasättas åtgärder på grundvalen av denna undersökning.

Jag ber slutligen att få erinra om att från andrakammarhåll inom utskottet ingen röst alls höjts för att motsätta sig denna undersökning. Tvärtom har från högerlantmannahåll med styrka framhävts betydelsen av att en sådan undersökning kommer i gång, på grund av den oro man även där känner för kringkärandet av den grundval för vårt folks sundhet och hälsa, som ändå heter ett självägande bondestånd. Och även från denna kammare ha, som redan

den förste ärade talaren anmärkte, de motståndare inom utskottet, som anmält sig som reservanter, nu nedsjunkit till två.

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförväro m. m.
(Forts.)

Den undersökning, vars fortsättande nu är tillämnad, avbröts, som herr Duhl anmärkte, på grund av kostnadsskäl. Det kunde ju äga sina särskilda grunder, att man företog en sådan åtgärd i början av år 1916. Tiden störtar numera framåt med den fart, att man kanske knappt längre tydligt minns hur det var för ett par år tillbaka, men det var ju så, att man då hyste verkliga bekymmer, huruvida icke statsinkomsterna skulle komma att alldeles sina ut, medan man såg framför sig den inbrutna krigs- och kristidens alla väldiga krav på statskassan, och det var de starkaste uppmaningar till alla petitaframställande verk att inskränka sig, och över huvud taget skulle man spara på de minsta slantar. Som situationen nu är här, torde man i alla fall kunna säga, att den så väsentligt förändras, att icke kostnadssynpunkten behöver anläggas på ett ärende av den natur som det här föreliggande.

Jag ber att få vädja till kammaren att följa utskottet.

Herr Dahl: Efter den siste ärade talarens yttrande kan jag inskränka mig till endast ett par ord till replik till herr von Sydow.

Herr von Sydow yttrade, att om man gäve sin röst för en så beskaffad utredning som den, som här ifrågasattes, man också på förhand uttalat sin anslutning till vissa åtgärder i den riktning, vari man förväntade, att utredningen skulle resultera. Jag kan icke rätt förstå tankegången i detta yttrande. Här gäller det just att på ett objektivt sätt klarlägga, huruvida några förutsättningar för åtgärder äro för handen, och för min del har jag åtminstone så tydligt jag kunnat sagt ifrån, att det är just i syfte att vinna denna objektiva klarläggning av förhållandena och för att efter en sådan vunnit klarhet kunna bedöma, huruvida åtgärder äro behöfliga eller icke, som jag för min del skänker min röst åt förslaget om denna undersöknings företagande.

Den ärade talaren yttrade vidare, att för vissa delar av landet efter hans förmenande icke förefunnes behov av en sådan undersökning, medan han var beredd att medgiva, att för andra delar av södra och mellersta Sverige till äventyrs ett sådant behov förefunnes. Men nu hade utskottet begärt en undersökning för landet i sin helhet, och därför var han förhindrad att biträda detta tillstyrkande. Jag kan icke medgiva, att han rätt uttryckt innebörden i utskottets hemställan härutinnan. Icke har jag åtminstone för min del velat inlägga uti utskottets hemställan ett ovillkorligt direktiv för Kungl. Maj:t att nu genast sätta igång en undersökning beträffande hela landet. Givetvis skall väl undersökningen inriktas just på de delar av landet, där man har all anledning att antaga, att en undersökning är väl behöflig, därför att man där på förhand kan antaga missförhållanden vara befintliga, och har Kungl. Maj:t alldeles klart för sig, att förhållandena i vissa landsdelar äro sådana, att en undersökning icke är erforderlig, icke kan då Kungl. Maj:t av ett sådant uttalande, som här föreslås, finna sig på något sätt förplik-

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärfv m. m.

tad att sätta i gång en sådan undersökning. Därtill har jag för hög tanke om Kungl. Maj:ts omdöme, vare sig regeringen har den ena eller den andra kulören.

(Forts.)

Greve Spens: Jag ber att få säga några ord med anledning av vad som anförts från motsidan.

Herr Alexanderson sade, att den förbudslag, vars tillämpning föreskrivits för Värmland, är helt och hållet olik den norrländska förbudslagen, därför att i den värmländska lagen bestämmes olika areal för stödsbogen. Men jag vill därvidlag säga, att sålunda den norrländska förbudslagen i huvudsak ju ändå kommit till tillämpning även i Värmland. Den omständigheten, att det blev mindre stödsog, var alldeles naturligt.

Herr Alexanderson sade vidare, att kärnpunkten i hela förslaget är, att bolagen, då de förvärva skog, skulle vara skyldiga att lämna nödig husbehovsskog till den kvarlämnade inägojorden, och att det vore en social fara för bondeståndet, om de icke så gjorde. Jag skall med anledning därav be att få säga, att i mellersta och södra Sverige behålla bolagen, så vitt jag känner till, i allmänhet inägojorden, och de sköta den mycket väl. Om den utarrenderas, så ha arrendatorerna det i allmänhet bra och sköta också jorden bra.

Herr Alexanderson sade också, att det i de flesta landskap i mellersta Sverige försiggår stora skogsavverkningar, som skulle vara särskilt farliga. Jag ber därvidlag att få säga, att vid sådana skogsavverkningar det i allmänhet sörjes väl för återväxten, vilket våra skogsstyrelser tillse.

Slutligen sade herr Alexanderson, att man år 1916 hade stora bekymmer för att statsinkomsterna skulle sina ut, och att det därför kunde vara lätt förklarligt, att Kungl. Maj:it då inställde den påbörjade utredningen. Om herr Alexanderson hört på uppmärksamhet, vad som i dag på förmiddagen sades här i kammaren om det nuvarande finansiella tillståndet, tror jag icke, att herr Alexanderson fortfarande skulle vilja påstå, att det finansiella tillståndet är mycket bättre nu än 1916.

Jag skall be, herr talman, att få vidhålla mitt avslagsyrkande.

Herr Gezelius: De två ärade reservanterna ha som ett icke oväsentligt skäl för kammaren att följa dem i föreliggande fråga hänvisat till att första kammaren i fjol beslöt i enlighet med deras uppfattning i år, och att några nya skäl icke föreligga, som kunna motivera ett frånträdande av samma uppfattning hos kammaren.

Jag skulle dock vilja ifrågasätta, huruvida man icke med fog kan säga, att här föreligga i viss mån nya skäl. Jag tror, att ingen av oss kan vara blind för att det under det sista året på detta område, på jordfördelningsproblemets område, visat sig symptom, som vi icke räknat med för några år sedan. Det är med en rent svindlande fart stora delar av den svenska jorden blivit föremål för spekulation. Den ena egendomen efter den andra går ur hand och i hand, jord samlas för ögonblicket kanske i ett komplex, men sprides igen och

kommer i nya händer. Det gamla intresset att stanna vid sin jord, som ägaren förr hade, en faktor, som varit av utomordentligt stor betydelse till modererande av farorna på detta område, har visat sig åtminstone i vissa delar av vårt land vara till mycken liten hjälp i detta hänseende. Jag för min del ser saken så, att detta symptom ger lagstiftaren en direkt anledning att mera akta på företeelserna på detta område, än som kanske förut varit motiverat.

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförräro m. m.
(Forts.)

Jag kan måhända för övrigt ange ett skäl till, och det skälet har kommit till ett expressivt uttryck under dagens lopp i denna kammare. Det är den nyvaknade, betydligt förändrade uppfattningen angående jordbruksnäringens betydelse för vårt land, som endast för något år sedan icke tillnärmelsevis kunde göra anspråk på att jämföras med den, som i dag medgives enligt den inom alla kretsar gängse uppfattningen. Vi ha fått lära oss och lära oss på ett sätt, som just icke någon av oss kan urskulda sig med att icke förstå, att det även med hänsyn till näringsspörsmålet är en fråga av alldeles utomordentlig betydelse, hur jorden handhaves; och att i det hänseendet jordfördelningen spelar en ofantlig roll, lär ingen heller kunna förneka.

Jag har icke kunnat underlåta att framhålla dessa två synpunkter, som åtminstone för mig te sig som väl förtjänta att beaktas, när man frågar sig: föreligga inga nya skäl?

För mig förefinnes emellertid icke något behov av nya skäl i den här frågan. Jag hade redan i fjol den uppfattningen, att detta spörsmål är av den utomordentliga betydelse, att lagstiftaren har skyldighet att se till, att han noga följer utvecklingen och bereder sig möjlighet till ett objektivt allsidigt bedömande av frågan. Jordfördelningsproblemet är ingen nyhet för dagen såsom föremål för statsmakternas intresse och uppmärksamhet. Det är hart när lika gammalt i vårt land som ordnade samhällsförhållanden.

Nu har det sagts, att ett bifall till det föreliggande utskottsbetänkandet skulle innebära en tillämpning av norrlandslagstiftningen för hela vårt land. Det är en alldeles påtaglig missuppfattning av utskottets intentioner, och det finnes icke någonting sådant ens antytt i utskottsbetänkandet. Det är sant, att det för Dalslands vidkommande har förutsatts som en möjlighet, att en lagstiftning sådan som fjolårets riksdag beslöt för Värmland kunde beräknas vara lämplig att aptera för åtminstone delar av Dalsland invid den värmländska gränsen, där förhållandena, såvitt det för utskottet varit möjligt att inhämta, äro i det väsentliga ensartade med de värmländska. Men att för landet i övriga delar tillämpa norrlandslagstiftningen har icke i utskottets betänkande satts i fråga.

Jag vill icke ens gå så långt som den ärade talaren, som kommit till samma slut som jag, då han sade, att kärnpunkten i föreliggande fråga är att fördela inägojorden med åtföljande stödskog, ty det synes mig mera vara en fråga, vars besvarande måste bero på det material, som utredningen anger vara bestämmande för de olikartade förhållandena i olika delar av landet. För mig är kärnpunkten, att detta problem är förtjänt av ett noggrant, allsidigt och opartiskt utredande för bedömande av *hurvida* åtgärder till reglerande

Om inskränkning i bolagsrätt till jordfövärv m. m.

(Forts.)

av förhållandena på området i fråga kunna vara erforderliga, och i sådant fall vilka.

Den ärade reservanten herr von Sydow, uttalade som sin uppfattning, att en lagstiftning, sådan som den norrländska, visat sig vara motiverad för delar av landet, i vilka den kommit i tillämpning. Jag skulle vilja fråga kammaren, både dem, som ansågo norrlandslagstiftningen vara nödig, och dem, som intogo den motsatta ståndpunkten, om vi icke kunna vara eniga därom, att norrlandslagstiftningen, på vars lämplighet i utformningen jag icke här vill föra in diskussionen — i detta hänseende har envar, som känner förhållandena, all anledning att ställa sig tveksam — om, säger jag, vi icke kunna vara överens om att den lagstiftning som genomfördes för Norrland och som avsåg att tjäna till avhjälpande och förhindrande av en ytterligare utveckling av de olägenheter, som där förefunnes, visat sig hava kommit för sent. För stora delar av Norrland kom norrlandslagstiftningen för sent, därom kan icke mer än en mening råda. Det synes mig vara skäl att erinra sig detta. En given följd av förhållningspolitik härvidlag är att man kan riskera att åtgärder en gång vidtagas utan tillräckligt noggrann prövning av förhållandena och utan nödigt beaktande av att man icke kommer in på felaktig väg eller går längre, än förhållandena kräva. Det är en icke ovanlig följd, om man på sådant sätt försitter sin tid. I det hänseendet tror jag, att förutsättningen för lösandet av spörsmålet på ett lyckligt sätt är, att man i tid tager upp utredningen och det är därför jag ansluter mig till utskottets hemställan.

Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i justeringen av betänkandet och skulle gärna sett, att det i en och annan del, särskilt i klämman, fått en ordalydelse, som bättre varit uttryck för min uppfattning, och jag begagnar tillfället att uttala den förhoppning, att den utredning jag påyrkar icke må ske med plagiering av den metod, efter vilken värmlandsutredningen ägde rum. Utredningen skall också vara grundlig, men icke sådan, att dess utförande icke faller inom en rimlig tidsperiod.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr P e r s: Även en röst utanför lagutskottet må få ljuda i denna fråga.

Det har talats om Dalsland och Uppland såsom särskilt av intresse härvidlag. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att inom Bergslagen råda förhållanden, som kanske ännu mera äro värda att uppmärksammas än tillståndet inom de andra ifrågavarande landsdelarna. Inom Bergslagen råder för närvarande ett starkt industriellt uppsving, gamla företag utvecklas och nya startas, och av de nya är det många, som drivas med utländska pengar. Det har väckt en alldeles särskild uppmärksamhet, att många sådana företag köpa jordegendomar och lägga dem under sig. Det är visserligen sant, att svenskar sitta i dessa bolags styrelser, men det är också ett bekant faktum, att företagen drivas med utländska pengar, och så fort en egendom blir till salu inom området för deras verksamhet, köpes den av enskilda personer, men köpeskillingen likvideras på brukens kon-

tor. Man undrar då, huru det kan vara rimligt, att när man genom lagstiftningen velat förhindra utlänningar att slå under sig svensk jord, det likväl konstateras sådant, som jag här nu påtalat. Skogsvärdena äro för närvarande så höga, överallt i landet, föreställer jag mig, och framför allt i Bergslagen, att bönderna icke alls kunna reflektera på att tävla med dessa kapitalister med de oerhörda pris, som av dem betalas. Skall det fortgå såsom nu, kan det icke dröja många tiotal av år, förrän hela Bergslagen är uppdelad mellan några stora bolag, kanske en del utländska under svensk förklädnad, vilket sannerligen är ett perspektiv, som icke är tilltalande för någon.

Jag tror den allmänna uppfattningen i dessa trakter inom olika partier är den, som jag nu givit uttryck åt, och därför anser jag, att en undersökning i denna riktning även för Bergslagen är av trängande behov påkallad.

Herr von Sydow: Jag har velat bedja att få säga några ord med anledning av herrar Dahls och Gezelius' uttalanden.

Herr Dahl yttrade bland annat, att han aldrig för sin del åsyftat någon annan utredning än en fullt objektiv sådan, som icke toge sikte särskilt på någon norrlandslagstiftning, och att han i anledning av sin uppfattning i detta stycke icke heller var fullt nöjd med utskottets kläm. Men värdet av detta herr Dahls yttrande har högst väsentligt försvagats därigenom, att herr Dahl ändå yrkade bifall till utskottets hemställan, så att om herr Dahls yrkande bifalles, utskottets motivering och kläm komma in i skrivelsen till Kungl. Maj:t och bli reglerande för det hela.

Vidare yttrade herr Dahl, att enligt hans uppfattning det vore meningen, att en kommande utredning icke skulle omfatta hela den del av landet, där norrlandslagen för närvarande icke gäller utan endast vissa stycken därav. Detta, måste jag säga, framgår icke av utskottets kläm, där är det fråga om en utredning angående bolagens jordförvärv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av Sverige. Intet undantag är gjort. Således är det helt säkert avsikten, att undersökningen skall gå över hela mellersta och södra delarna av landet, även över de delar, där jordbruket är huvudnäring. Naturligtvis skall man icke börja med dem, såsom herr Dahl också anmärkte, men nog kommer det till dem också, ifall utskottets mening går igenom.

I anledning av herr Gezelius' yttrande, att det verkligen tillkommit vissa omständigheter sedan i fjol, så att frågan icke befinner sig i samma läge som då, har jag att göra några anmärkningar. — Den ena omständigheten som herr Gezelius åberopade är den stora skogsspekulation, som på senare tid framträtt. Därom vill jag säga, att det är riktigt, att en betydande spekulation i skogsegendomar uppkommit, vilken enligt mitt förmenande är ur många synpunkter mycket beklaglig. Men härom har riksdagen redan skrivit till Kungl. Maj:t år 1916 och begärt åtgärder däremot så att för den sakens skull behöver riksdagen icke återigen nu skriva till Kungl. Maj:t. Den andra omständigheten, som herr Gezelius ansåg ha försatt frågan i förändrat läge, är den, att man kommit till en helt annan upp-

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärv m. m.
(Forts.)

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärv m. m.
(Forts.)

skattning av jordbrukets betydelse, än man hade förut. Det är också sant, men jag förstår icke att detta förhållande kan bliva avgörande i denna fråga — spørsmålet är ju här om det är nyttigt för jordbrukets del här i landet att genomföra en förbudslagstiftning efter norrlandskt mönster eller icke. Visserligen påpekade herr Alexanderson, att det icke vore meningen att för varje landskap oförändrat kopiera norrlandslagen; man måste göra vissa ändringar efter de lokala förhållandena. Detta må nu vara riktigt, men den blivande lagstiftningen komme ändå att vila på samma grundtankar som norrlandslagen.

Herr Gezelius yttrade också att i utskottets betänkande icke står att det är fråga om att genomföra norrlandslagstiftningen i södra och mellersta Sverige. Jag måste säga, att jag läser det annorlunda. Ty i utskottets kläm åberopas uttryckligen herr Werners motion, och hemställes om bifall till denna motion. Men denna motion är så gott som identisk med herr Lindhagens gamla motion, vilken, då herr Lindhagen icke mer är i riksdagen, upptagits av herr Werner. Och grundtanken däri är att norrlandslagstiftningen skall genomföras så vitt möjligt i hela riket. Detta är som vi alla torde veta ett önskningsmål för herr Lindhagen.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt avslagsyrkande.

Friherre Hermelin: Jag är egentligen uppkallad av herr Gezelius' yttrande, då den ärade talaren framhöll, att åtskilliga nya synpunkter tillkommit efter genomförandet av norrlandslagstiftningen. Jag får säga, att de nya synpunkter, som framdrogos, beröra ett helt annat område, såsom även en av de ärade reservanterna nyss framhållit. Det jobberi med egendomar och beklagligen även med mindre egendomar, som nu äger rum, kan icke inrangeras under bolagens jordförvärv. Det är nämligen icke blott fråga om större egendomar, utan även en massa medelstora och mindre egendomar med överloppsskog går i jobbarhandel och styckning. Jag får då erinra eder, mina herrar, om att vad vi nu under dessa tider uppleva är detsamma, som man fått uppleva i Danmarks ekonomiska historia för mer än 100 år sedan. Det var i slutet av 1700-talet, som det där började med uppdelning av de stora kronoegendomarna och det fortsattes sedan med den s. k. herregårdsslaktningen. Statsmakterna kommo snart under fund med, att detta icke kunde få fortfara, och då tillkom 1805 års lagstiftning i Danmark, som förbjöd att å egendomar, som varit i saluhand, under de närmaste tio åren icke finge avverkas skog annat än för husbehov och efter utsynning. Det var något sådant herr Gezelius berörde, och det var en lagstiftning i sådan riktning, som den ärade talaren hopades skulle motverka jobberiet, men detta berör givetvis icke den fråga, som nu är för handen.

Huru viktig man än anser den föreliggande frågan i socialt hänseende än är, måste man ändå se till, att de jordbruksekonomiska och skogsvårdsekonomiska synpunkterna komma till sin rätt. Vad vi vilja ha fram här i vårt land — vikten därav har man tydligen

fått ögonen öppna för under nuvarande kristid — det är att öka produktionen, att vårt jordbruk och vårt skogsbruk skötas rationellt, och som herr Alexanderson mycket riktigt yttrade, detta skall ske uthålligt. Jag tror, att just denna uthållighet, denna rationella skötsel av såväl jorden som skogen väl kommer till synes inom de större jord- eller skogsinnehaven. För min personliga del vill jag visserligen på allt sätt vidmakthålla och föröka en självständig bondeklass. Jag tror, att förhållandena i Norrland voro sådana, att en särskild lagstiftning där tvunget måste ingripa, men jag tror icke, att förhållandena äro likartade i mellersta och södra delarna av landet. Bruksdelarnas struktur äro av helt annan beskaffenhet här, än de äro uppåt Norrland, och jag tror, att vilken lagstiftning än kan bli införd för att hindra det av mig först omnämnda jordegendomsjobberiet, så komma ändå de mindre jordbruksfastighetsägarna, det vill säga bondeklassen, att ökas. Jag fäster i övrigt uppmärksamheten på, att vi för närvarande stå inför ett spörsmål, som riksdagen själv bragt å bane, detta frågan om landsbygdens och särskilt jordbrukets elektrifiering. Såvitt jag kan finna, kommer den utredning, som är igångsatt, att peka därhän, att man får en ny uppdelning av jorden. För att ordentligt utnyttja den elektriska kraften för lantbruket måste man taga fram den stora produktionen, samla jordbruket i vissa större bruksenheter och så avskära alla delar, som ligga runt omkring, vilka delar då lämpligen kunna övergå till bondejord.

Då jag för min del anser, att den utredning i fråga om norrlandslagstiftningen, som här begäres för hela Sverige, bleve ytterst besvärande och kostsam samt komme att utöva tvång gent emot den enskilda äganderätten, har jag för min del icke kunnat annat än ansluta mig till den reservation, som avgivits av greve Spens och herr von Sydow, till vilken jag även ber att få yrka bifall.

Herr Alexanderson: Endast ett par ord! Förhållandet är nämligen det, att ett par talare ånyo uppehållit sig vid frågan, huruvida det vore rationellt och riktigt att låta bolag utöva skogsbruk i södra och mellersta Sverige. Det är i anledning av detta, som jag ber att ånyo få påpeka, att det icke finnes alls någon anledning att antaga någon avsikt att beskära bolagens rätt till förvärv i denna riktning. För att kammaren må få denna sak en smula mer konkret för sig, vill jag erinra om att i den förbudslag för Värmland, som är gällande sedan i fjol, det t. ex. för sydliga delen av landskapet föreskrivits, att den skog som vid hemmansköp skall undantagas från bolagets förvärv och förbehållas inägojorden är i areal *lika mycket som inrösningsjorden plus fem hektar*. För nordliga delar av länet är det något mera husbehovsskog, som anses böra tilläggas hemmanet. I allt fall är det uppenbart, att bestämmelser, sådana som dessa, icke lägga något vidare hinder i vägen för bolagens skogsförvärv utan endast utgöra en inskränkning för att möjliggöra kvarblivandet av självständiga jordbruk.

Medan jag har ordet, skulle jag gent emot herr von Sydows

Om inskränkning i bolagsrätt till jordförvärfv m. m.
(Forts.)

senaste anförande ändå vilja hemställa, att kammaren icke måtte tro, att vi genom att bifalla utskottets hemställan skulle giva oss ut på att helt och hållet underskriva någon vitt svävande Lindhagensmotion av sådant innehåll, att man icke kan ana vad kammaren egentligen sagt. Den motion, som föranlett utskottets förslag är, såsom av utlåtandet, sid. 12, framgår, helt lugnt och nyktert skriven. Däri framhålles endast korteligen, att till angelägna saker hör en undersökning, *om och i vad mån* jordbrukets utveckling i form av självständiga småbruk äventyras genom bolagenas förvärfv av jord, *om och i vad mån* deras jordförvärfv kan verka till men för jordbrukets utveckling. Beträffande denna undersökning lämnar motionären öppet, huruvida det behöves en mera grundlig sådan eller endast en mera summarisk. I detta hänseende har utskottet tagit position och säger på sid. 17 i betänkandet: »En dylik undersökning, opartiskt och grundligt bedriven, är enligt utskottets förmående en nödvändig förutsättning för frågans allsidiga bedömande. Därigenom skulle kunna ådagaläggas om och i vad mån de större jordinnehaven verkat menligt på jordbrukets utveckling eller till skada för den självägande bondeklassen. Undersökningen skulle jämväl komma att lämna det faktiska underlaget för bedömande av frågan, vilka åtgärder böra vidtagas för avhjälpan av tilläventyrs förekommande missförhållanden.» Detta uttalande skulle, ifall utskottets hemställan bifalles, komma att ingå i riksdagsskrivelsen och således lämna regeringen full klarhet, vad man vill uttrycka i klämman. Herr von Sydow sökte göra ett nummer av att i klämman sänkades en antydning om att den av riksdagen begärda undersökningen gällde, *huruvida* bolagsförvärven voro skadliga, och att där endast står: »*i vad mån*» dessa bolagsförvärfv skulle kunna verka menligt. Jag förmodar, att det knappast finnes någon av kammarens ledamöter som, ifall han eljest vore villig att följa herr Dahls resonemang och syn på frågan, skulle av denna omständighet känna sig förhindrad att följa herr Dahl även i voteringen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl vad utskottet hemställt som de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl vad utskottet hemställt som de i ämnet väckta motionerna. Om inskränkning i bolags rätt till jordförfäro m. m.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda: (Forts.)

Ja — 46;

Nej — 53;

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels utredning och förslag rörande tvångsarrendering av odlingsbar mark och i lägervall liggande odlad jord, dels och angående åtgärder för vanhävdad jords brukning bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion med förslag, att lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna må bliva gällande jämväl för Värmlands län. Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herrar *Helger, Hedström, Andersson* i Prästbol, *Flognfält* och *Berg* i Munkfors väckt motion, nr 205, hade utskottet i föreliggande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande

L a g

om utsträckt tillämpning av lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna den 25 juni 1909.

Häri genom förordnas, att vad i lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna den 25 juni 1909 är stadgat, skall, där arrendet omfattar inrösningsjord till en vidd av högst tjugu hektar och minst två hektar och jorden vid arrendeavtalets ingående äges av bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, äga tillämpning jämväl å Värmlands län.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1918. Inom det nya tillämpningsområdet skola i avseende å tillämpning av lagen den 25 juni 1909 å avtal, som träffas före den 1 juli 1918, samt samma lags förhållande till äldre lagstiftning gälla de grunder, vilka beträffande arrende i allmänhet finnas stadgade i lagen om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Reservation hade anförts av, utom annan, herr *Gezelius*, greve *Spens* samt herrar *Dahl, von Sydow* och *Holmdahl*, vilka hemställt, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.

(Forts.)

Herr Dahl: Herr talman! I egenskap av reservant vid detta utskottsutlåtande ber jag att med några ord få motivera min avvikande mening.

Utskottet hemställer, att riksdagen måtte för Värmlands vidkommande antaga den s. k. norrländska arrendelagen med vissa jämkningar i tillämpningsområdet.

Om man närmare beaktar utskottets motivering, framgår det, att det närmaste syftet med den norrländska arrendelagens utsträckning till Värmland synes vara att ernå möjlighet för ett skiljande mellan arbetsbeting och arrendeavial på de större bruksegendomarna. Därav föranledes jag att något gå in på frågan om syftet med och förutsättningarna för den norrländska arrendelagen.

Syftet var och är såsom bekant att skänka skydd och stöd åt jordbruksnäringen på trävaruindustriens stora ägovälden i Norrland, och förutsättningen för dess tillämpning ansågs därför vara den, att det fanns ett s. k. bondejordbruk, d. v. s. sådant som kunde anses vara innehavarens huvudsakliga näring, oavsett att han måste söka stöd utom jordbruket; detta enligt norrlandskommitténs utlåtande. I den första propositionen i ämnet till 1907 års riksdag utformades denna förutsättning närmare så, att lagen skulle äga tillämpning på jordbruk, som innehölle minst två hektar i rymd. På framställning av enskild motionär vidtogs den förändringen, att arealen utökades till fyra hektar, och i den motivering som låg till grund för denna motion betonades ytterligare, att såsom förutsättning för lagen skulle anses, att jordbruket skulle så att säga kunna föda sin man, det skulle vara hans huvudsakliga och egentliga näringsfång. Ser man nu efter vilka förutsättningar skulle komma att bjudas av de jordbruk, som nu närmast skulle komma i fråga, framstår genast, att genom den förändring i tillämpningsområdet för Värmland som här är föreslagen, kommer man in på helt andra jordbruk än de som lagen var äsyftad för i Norrland. I det s. k. värmländska undersökningsbetänkandet säges det på sid. 274: »I norrlandslagens föreskrifter böra dock två modifikationer för Värmland äga rum. För det första äro i hela Värmlands län inägoarealerna till de jordbruk, varpå lagen bör vinna tillämpning, genomgående så obetydliga, att säkerligen största delen av dem icke skulle falla under norrlandslagens med dess föreskrifter om en areal inrösningsjord av minst fyra hektar såsom vilkor för lagens tillämpning. Arealen bör därför nedsättas till åtminstone på sin tid i regeringspropositionen förordade två hektar.»

Vidare säges i samma betänkande sid. 271 i fråga om bolagsarrendatorerna: »Huvudmassan av dessa utgöres av en social klass, som jämte till jordbruket i större eller mindre omfattning för sin utkomst är hänvisad till arbetsförtjänster.» Det torde således vara tämligen uppenbart, att den klass av brukare, som man här vill hjälpa, i själva verket icke är sådan, som idkar självständigt jordbruk, utan som har detta till en ofta nog tämligen ringa biförtjänst och huvudsakligen har sin utkomst av arbete, som utföres åt de stora järnbruken i Värmland. Är nu detta riktigt, så måste man fråga sig: kan det då utan närmare undersökning vara tillrädligt att ut-

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.

(Forts.)

sträcka denna arrendelag, som är utformad just med hänsyn till dess tillämpning för dessa självständiga jordbruk, att utan vidare, säger jag, utsträcka dess tillämpning till jordbruk av helt annan beskaffenhet? För min del tror jag, att det icke kan vara riktigt. Dessa bestämmelser angående minimiarrendetid av femton år, angående jordägarens nybyggnads- och reparationsskyldighet, arrendatorns ovillkorliga rätt till nyodling och rätt till ersättning för nyodling, hans rätt till bete och virkesfång och dylikt, allt detta är bestämmelser, som endast med modifikation skulle kunna finna tillämpning på den värmländska förutsättningen enligt min uppfattning.

Synnerligast är det naturligtvis föreskriften om femton års minimiarrende, som är den mest framträdande, och det är närmast för att åtkomma den föreskriften och därmed ett åtskiljande av arrende- och arbetsavtalen, för så vitt jag förstår motionärerna rätt och även så vitt jag kunnat inhämta under behandlingen i utskottet, som man tagit upp denna fråga. Frågan har naturligtvis två sidor. Den måste skärskådas dels från arrendatorernas sida och dels från jordägarens sida. Spörsmålet har nyligen varit uppe. En sammanslutning av både arrendatorer och skogstorpäre i Värmland gjorde en hemställan till regeringen om statens inskridande för att få skiljande av arbetsbetingen och arrendeavtalen. I den skriftväxling, som i det ärendet förekom, anfördes av det stora Uddeholmsbolaget bland annat några ord, som jag skall be att få återgiva. »Beträffande slutligen den frågan, huruvida det är för bruksdriften nödvändigt att bibehålla arbetsskyldigheten, vilja vi kraftigt framhålla, att så är. Bruksrörelsen är helt och hållet avhängig av att dessa skogs- och kolningsarbeten utföras ordentligt och i rätt tid. Kolningsarbetet måste utföras viss tid på hösten för att kolen skola kunna framföras på vinterföre, och huggningen och inkörningen av kolveden måste vara utförd in till den tid, då kolningen skall börja. Om kolen ej kommer fram i tid, blir med nödvändighet hela bruksdriften inställd för ett helt år med undantag av den ringa tid densamma skulle kunna hållas i gång genom köpkol från främmande håll.»

Socialstyrelsen, som avgav yttrande i frågan, utlät sig beträffande dessa spörsmål om skiljandet av arbetsbetinget och arrendeavtalet på följande sätt: »Då ett system med fasta skogsarbetare nu tillämpas å Uddeholms aktiebolags skogsegendomar liksom av flertalet övriga stora skogsägare i bergslagen, synes det föreligga särskild anledning till varsamhet i fråga om åtgärder, som kunna befaras störande inverka på detta arbetssystem ur socialekonomisk synpunkt önskvärda utbredning och utveckling. Härmed är emellertid ingalunda sagt, att de för närvarande tillämpade arrende- och arbetskontrakten till alla delar äro avfattade på ett tillfredsställande sätt.»

Den frågan har också beaktats i det kommittéutlåtande, som år 1915 avgavs angående de allmänna skogarna i södra och mellersta Sverige. Denna kommitté uttalar beträffande skogsarbetarefrågan följande önskemål:

»att vid samtliga grupper allmänna skogar den mångfald skogs-

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.

(Forts.)

arbete av olika slag, som medföljer ett intensivt skogsbruk, i största möjliga omfattning utföres av å samma skogar bofasta arbetare;

att för den skull å varje skog så många arbetarlägenheter anordnas, att den jämna arbetstillgången året runt täckes av brukarnas å dessa lägenheter arbetskraft;

att till arbetarlägenheterna — utom i de fall, då dragare för skogsbrukets behov där skola hållas — ej upplåtes mera jord, än som för täckande av familjens behov av vissa livsmedel erfordras, och att brukarna sålunda skola vara hänvisade men även tillförsäkrade att erhålla sin fulla bärgning genom skogsarbetet;

att de arrendeavtal, i vilka mängden av och priset på brukarnas arbetsprestationer fixeras, ingås på i regel fem år i sänder samt

att vid prislistornas uppgörande alltid systemet full arrendeavgäld för lägenheten och full betalning efter ortens pris för brukarens arbetsprestationer tillämpas.»

Innebörden av detta kommitténs utlåtande är sålunda, att det är erforderligt för upprätthållande av rationell skogsdrift, att man vidmakthåller dessa skogsbruksarrenden och att arrendetiden skall vara skäligt begränsad.

Nu måste den frågan göras: har å andra sidan visats, att så länge det nuvarande förhållandet med sammankoppling av arbetsbeting och arrendeavtal ägt rum, verkliga olägenheter för arbetarna därav vållas? Härutinnan har erinrats, att genom arbetsbetingets bindande till arrendeavtalet hava arbetarna förhindrats att följa den allmänna prisförhöjningen å arbetet och sålunda kommit i en ogynnsammare ställning än de fria arbetarna. Det kan naturligtvis icke bestridas, att i viss mån så måste vara förhållandet. Det går något saktare för dessa arbetare att tillvinna sig den stegring på priskurvan som gör sig gällande. Det är emellertid dock så, såsom socialstyrelsen vitsordar i det av mig nyss återopade uttalandet, att oavsett sammankopplingen med arrendeavtalet hava i mycket stor utsträckning väsentliga höjningar i arbetsbetingen ägt rum, och vad särskilt Uddeholmsbolaget beträffar, vars arrendatorer gjorde framställning om skiljande av arbetsbetinget från arrendeavtalet, har, såsom socialstyrelsen närmare utreder, en förhöjning under förlidet år ägt rum beträffande kolningen från fem kronor till åtta å tio kronor per stig, kolkörningen betalas 75 % högre än förut, och andra arbeten betalas med motsvarande procentuell förhöjning. Därav förefaller det mig, att man kan draga den slutsatsen att, då icke någon verklig överhängande fara föreligger, man icke bör utan närmare undersökning av båda parternas intresse av alla de omständigheter, som kunna inverka på frågans bedömande, så här på rak arm, om jag så må säga, fatta beslut.

Jag kan i detta sammanhang hänvisa till ett uttalande, som kommitterade rörande jordfördelningen i Värmlands län gör i sin utredning på sid. 137. där det heter: »Övervägande har från orterna svarats att då arrendatorn är skyldig att förrätta vissa arbeten å jordens ägare, pläga dessa ej uttagas på sådant sätt, att det medför olägenhet för arrendatorn i bedrivandet av sitt jordbruk.» Detta vill jag nämna med anledning därav att under frågans behandling ofta

framkommit att utom den olägenheten av arbetsbetingets sammankoppling med ur ekonomisk synpunkt det också skulle vara förenat med synnerlig svårighet för arrendatorerna att behörigen sköta sitt jordbruk enär de samtidigt hade arbetsbeting att utföra. Jag kan således icke avvärja den farhåga, att om man ginge in på detta förslag, skulle man till en början äventyra att i ett synnerligen svårt läge försätta dessa stora bruk, som hava upplåtit sådana små arrenden och skogstorp med tagen hänsyn till det oundgängliga behovet av arbetskraft. Den farhågan söker utskottet bemöta genom följande erinran: »Enligt vad utskottet inhämtat, torde nämligen allför stora svårigheter icke behöva uppstå för bolagen att även efter en sådan reform» — d. v. s. särskiljande av arbetsbeting och arrendeavtal — »erhålla tillräcklig arbetskraft till i trakten gängse arbetslöner liksom ock säker och tillräcklig tillgång på träkol. Säkerligen kommer det stora flertalet brukare av bolagsjord, vilka alltjämt komma att bliva beroende av arbetsförtjänst vid sidan av jordbruket, även efter lagens genomförande att erbjuda bolagen sitt arbete, därest de erhålla skälig lön för detsamma.» Det är ett ganska fromt antagande av utskottet, men icke heller någonting annat än ett antagande, och jag kan för min del icke underlåta att säga, att det är en något för vag grund att bygga en så pass ingripande lagstiftning på. Jag för min del är snarare benägen att antaga motsatsen, ty om man givit åt en arrendator ovillkorlig rätt att sitta på jorden i femton år och han vet att alla arrendeområden på brukets jord innehavas på enahanda villkor av arrendatorer som äro likasinnade med honom, så blir det nog bolaget, som blir tämligen ensidigt prisgivet åt arrendatorerna i avseende å prisbildningen. Jag kan icke se, att här finnes någon tendens att skipa rätt mellan bolagens och arrendatorernas båda stridiga intressen, utan frågan har bragts å bane under påverkan av stark agitation från den ena sidan. För min del har jag icke kunnat betrakta det förehggande förslaget annorlunda än såsom ensidig förmån för den ena parten, och därför nödgas jag, herr talman, yrka avslag på utskottets hemställan.

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrende-lagen.
(Forts.)

Herr A l e x a n d e r s o n: Jag skall icke många ögonblick besvära kammaren med något försvar för utskottets utlåtande i detta ärende. Utgången av saken är naturligtvis alldeles på förhand given, och jag skall icke försöka bemöta herr Dahl i alla punkter han genomgått. Jag vill blott till en början beträffande det sista herr Dahl uttalade, nämligen en farhåga för att man genom en lagstiftning i här föreslagen riktning skulle helt och hållet prisgiva bolagen åt arrendatorernas prispolitik, säga, att man väl i så fall skulle beträffande stora delar av Norrland och Dalarna kunna hysa samma fruktan. Även där förhåller det sig utan tvivel så, att arrendatorerna av bolagens jord användas för skogskörslor och annat skogsarbete i bolagens tjänst, men jag har icke hört, att det visat sig sådana vådor, som de av herr Dahl omnämnda. För min del anser jag det så mycket mindre kunna sägas, att det är något ensidigt tillgodoseende av arrendatorernas intresse detta, att göra arbetsavta-

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.

(Fortis.)

let fritt från arrendeavtalet, som enligt min övertygelse utvecklingen dock måste sluta med fullständigt frigörande av dessa hemman från bolagsväldet. Det måste bliva ett slut på detta välde icke blott genom arrendelagstiftning, utan i sista hand så, att man på expropriationens väg i en eller annan form för att få en självständig bondebefolkning återställer i stora delar av landet förhållandena till vad de voro, innan bruks- och bolagsväldet kom till stånd. Här är endast fråga om att få en modus vivendi; och jag har alldeles klart för mig, att kammaren icke skall finnas villig att för närvarande göra ens någonting i den riktningen. Eljest borde det väl förefalla rätt naturligt att erkänna, att dessa arrendatorer kommit i ett visst tillstånd av livegenskap, då de blivit beroende, för möjligheten att kunna förvärva sig någon jordtorva att bruka och bebo, av nödvändigheten att underkasta sig de arbetskontrakt som bolaget uppgjort. Det medför naturligtvis för dem högst menliga påföljder att dessa arrendekonrakt på grund härav uppgöras för en helt kort tid. Jag vill å andra sidan icke neka till, att det förhåller sig såsom herr Dahl anmärkte, att norrlandslagens bestämmelser icke i varje fall skulle fullt komma att passa för de här förhållandena; det är väl kanske fallet såväl i av honom anmärkta som i vissa andra hänseenden, och jag kan icke underlåta att erkänna, att förslaget i den punkten kan hava vissa svagheter. För övrigt är det ju av underordnad betydelse, huru kammarens beslut i detta ärende utfaller, även av det skäl, att enligt min vissa förhoppning, regeringen i allt fall skall finna sig föränlåten att snarast möjligt i hela dess sammanhang upptaga frågan om en social arrendelagstiftning för hela södra och mellersta Sverige.

Jag yrkar emellertid bifall till utskottets hemställan.

Herr Gezelius: Den siste ärade talaren erkände, vad utskottet medger, att den norrländska arrendelagens tillämpning på Värmland icke skulle bliva i allo tillfredsställande. Norrlandslagen motsvarar icke helt de värmländska förhållandenas krav, såsom utskottet säger. Vissa bestämmelser i lagen kunna visa sig vara utan praktisk betydelse för Värmland, och i Värmland kunna förekomma förhållanden, som icke falla under norrlandslagens bestämmelser. Det hindrar emellertid icke utskottet, och icke heller den siste ärade talaren, att förklara, att tillämpningen av norrlandslagen på Värmland skulle medföra avsevärda förbättringar. Men det synes mig alldeles uppenbart, att den bevisningen äger brister. Det är alldeles icke rätt att helt enkelt säga, att tillämpningen av norrlandslagen på Värmland skall medföra övervägande fördelar, om man erkänner, att man icke kan bedöma förhållandena, och att norrlandslagen icke i alla avseenden lämpar sig för Värmland.

Det är därjämte en sak, som synes böra tillmätas en annan betydelse än utskottet gjort. Utskottet har icke kunnat helt förbise den pågående utredningen av norrlandslagens verkningar. Men den omständigheten att resultatet av denna utredning icke för utskottet varit bekant har icke gjort utskottet tveksamt att ändock föreslå ut-

sträckning av arrendelagen för Norrland till Värmland. Dock tror jag, att man har anledning att säga, att erfarenheten av arrendelagen för Norrland giver anledning att tro, att även för Norrland behöver den norrländska arrendelagen i vissa avseenden omarbetas.

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.

(Forts.)

Det skäl den siste ärade talaren anförde för förslaget synes mig i stort sett vara av den beskaffenhet, att man måste lämna den frågan obesvarad, varför skall denna arrendelagstiftning för Norrland med en sådan motivering tillämpas endast för Värmland utöver det område för vilket den för närvarande gäller? Samma skäl som anfördes: den sociala vantrevnad som brukare av mindre jorddelar hava i jämförelse med ägarna, är det icke lika berättigat säga, gäller för hela vårt land? Någon skillnad i detta hänseende vidkommande Värmland har icke utskottet heller angivit i sitt utlåtande.

I avseende å de skäl som utskottet åberopat för att frågan togs upp i år, efter den uppgörelse som ägde rum i fjol, har i första rummet anförts, att arbetslönerna äro med hänsyn till nuvarande ekonomiska förhållanden alltför låga. I det hänseendet har utskottet icke verkställt någon utredning, som kan tillerkännas synnerligt auktoritativt värde. Utskottet har icke ens utnyttjat de möjligheter, som den förste ärade talaren anvisade, att med ledning av ett socialstyrelsens yttrande bilda sig en mening.

Det andra skälet utskottet anför är de olägenheter som uppkommit i den hittills brukliga föreningen mellan arrende- och arbetsavtalen och det därav föranledda ökade behovet att få de värmländska arrendegårdarna, egentligen skogsarbetare- och kolaretorplägenheterna, avdelade till en bättre produktion. Därför vill man, visserligen icke direkt men genom praktiska konsekvenser bryta föreningen mellan dessa avtal. Det är enligt mitt förmenande rätt anmärkningsvärt, att man här söker gå den vägen, att man vill aptera norrlandslagen på värmlandsförhållanden, då norrlandslagen icke lägger hinder i vägen för en kombination av arrende- och arbetsavtal. En sådan kombination är självfallet under vissa förhållanden riktig. Huruvida denna schablonmässighet är tillräddlig under vilka förutsättningar som helst är en fråga, som icke därmed besvaras.

Om man som den föregående talaren ställer upp programmet: genom en expropriation skola Värmlands kolaretorpare bliva ägare i stället för brukare av sina torp, frågar man sig: är det klart, att dessa kolaretorpare och skogsarbetares lägenheter icke hava tillkommit genom de nuvarande ägarnas eller deras företrädares åtgärder, ligger det icke rätt nära till hands att räkna med såsom ganska vanligt, att dessa lägenheter, som i själva verket i stort sett hava karaktären av arbetarbostäder, hava ordnats och tillkommit just för att fylla detta sitt ändamål? Det står ju i god samklang med de uttalanden, som hart när alla sakkunniga på detta område haft — jag erinrar om de sakkunnigas utlåtande rörande förvaltningen av de allmänna skogarna i mellersta och södra delarna av landet och om att ett av de grundläggande motiven för norrlandslagstiftningen på detta område, bevarandet av en bofast befolkning i våra skogsbygder.

Om tillämpning inom Värmlands län och norrländska arrendelagen.

(Forts.)

Dessa synpunkter må man icke heller förbise vid reglerande av förhållandena mellan jordägare och arbetare på detta område. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Alexanderson: Herr talman! Herr Gezelius har gjort anmärkning emot, att utskottet kommit till det resultat, att det helt enkelt vill få den norrländska arrendelagen på värmländska förhållanden i stället för att närmare undersöka, hur lagen borde modifieras efter omständigheterna. Och vidare så frågade samme talare, varför utskottet bara fäst sig vid Värmlands län och icke tagit upp frågan i ett allmänt sammanhang beträffande de delar av landet, som för närvarande icke falla under den norrländska arrendelagen. Ja, men om man nu har ett så varmt intresse, för att något borde göras på detta område och att en undersökning skulle komma till stånd för undvikande av eventuella olägenheter som det herr Gezelius gav uttryck åt i sina slutord, varför får man icke av herr Gezelius och från hans kamraters sida inom utskottsarbetet se någon skymt av resultat av detta intresse? Varför utmynnar deras hemställan beträffande en sådan motion som denna i det rena avslaget? Varför utmynnar deras hemställan i nästa ärende rörande just den sociala arrendelagstiftningen för södra och mellersta Sverige i allmänhet, icke i annat än ett yrkande, att den väckta motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda? Man säger sig från detta håll hysa en önskan, att något bör göras, att man har ett varmt intresse för saken och hyser känsla för och känner behov av, att en undersökning kommer till stånd. Men man sträcker icke ut ett finger till samarbete med andra på den punkten! Man erbjuder sig icke på något vis att förena sig med den andra sidan i en hemställan till riksdagen, att en sådan undersökning verkligen skall av riksdagen förordas. Det är mycket bekvämt att från denna ståndpunkt sedan vända sig mot oss och säga, att vi borde icke ha yttrat oss just så, som vi gjort, utan det hade varit lämpligt att lägga saken så och så. Som man finner, *resultatet* hade blivit detsamma. Herrarna hade stått som reservanter i vilket fall som helst och kommit med sitt vanliga rena nej, och kammarens majoritet hade följt reservanterna, såsom kammaren gör, icke blott när reservanterna äro fem å sex som nu, utan också när de äro blott två som nyss. Under sådana förhållanden är det helt naturligt, om man från vår sida något kraftigare markerar, vad vi egentligen skulle önska. Även om — därest vi på förhand finge någon som helst utsikt till samförstånd — vi skulle gjort vad göras kunnat för att åvägbringa någon gemensam linje.

Herr Hellberg: Ehuru den föregående talaren tvivelsutan hade alldeles rätt, när han i sitt första anförande yttrade, att utgången av denna fråga är given, så synes det mig ändå vara i sin ordning att i denna värmlandsfråga en röst höjes också från den nu visserligen mycket glest besatta Värmlandbanken.

Det förefaller mig, att de herrar, som här fört reservanternas talan — jag får dock bekänna, att herr Gezelius' anförande kunde

jag från min i akustiskt hänseende oförmånliga plats icke rätt väl uppfatta — väsentligen lagt vikten i denna fråga på bruksindustriens intresse. Och det är från deras synpunkt mycket förklarligt, att de så ha gjort. Men det må då från den andra sidan finnas berättigat att framhålla, att det här rör sig om en stor befolkningsdels sociala intressen, och det lär icke kunna bestridas i allt fall, att det förhåller sig så, som det i utskottsutlåtandet heter på sidan 5, att »den befolkning, som frågan gäller, till stor del befinner sig i en betryckt och osäker ställning och till följd därav lider av social vantrivnad, som det måste vara i samhällets intresse att söka avhjälpa».

Det finnes ett uttryck, som ibland brukas i de trakter, där dessa bolagsarrendatorer äro mycket talrika, att den, som en gång blivit bolagsträl, är slagen till en slant. Detta folkliga uttryck målar ungefär den sociala känsla, om jag så får säga, som är förhärskande inom denna befolkningsdel. Jag säger befolkningsdel, ty det är en ganska avsevärd del av Värmlands befolkning, som lever under dessa förhållanden. Det nämnes i utskottsutlåtandet, att redan år 1910 det förekom vissa häradar, där nära sjuttio procent av mantalet ägdes av bolag. Denna siffra har sedan dess säkert blivit åtskilligt högre, ty det är bekant, att under de sista åren stora jordförvärv av bolag förekommit. Det är faktiskt så, att det finnes hela socknar i Värmland, där det knappast finnes en enda självägande jordbrukare, utan allesammans äro bolagsunderhavande. Det kan icke hjälpas, att det uttryck, som jag höll på att säga undföll herr Alexanderson, när han talade om, att vi här ha att göra med en livegen klass, är på sätt och vis ganska träffande. Det är så, att dessa människor känna sig osäkra och beroende. Det verkar därför rent parodiskt, när herr Dahl säger, att bolagen skulle utlämnas åt bolagsarrendatorernas godtycke i avseende å prisbestämningen. När man vet, hur det faktiskt förhåller sig, vilken orimlig skillnad det är mellan den sociala makten hos de ena och de andra, så verkar det rent komiskt att höra ett sådant tal. Dessa bolagsunderhavande, som man kan säga praktiskt taget utgöra hela socknars befolkning, äro människor, vilkas sociala intressen behöva tillvaratagas. Om nu denna fråga faller här — och det är av flera skäl givet att den gör — kunna herrarna vara förvissade, att den ofelbart kommer igen. Och den kommer igen, tills den kan få någon slutlig lösning, och den slutliga lösningen har talemannen för utskottet ganska tydligt angivit. då han säger, att dessa människor måste en gång komma att bli fria människor — vi komma icke att ge oss förrän alla, som äro i den ställningen, blivit fria medborgare, vilket de för närvarande faktiskt icke äro.

Nu har emellertid framhållits här, att denna fråga så att säga icke blivit riktigt väl behandlad. Det erkännes också från utskottets sida, att den visserligen modifierade anpassning av norrlandslagen på Värmland, som föreslagits, icke är så alldeles lyckad. Det är beklagligt, att utgången har blivit denna. Men det synes mig, att det legat bra nära till hands att under sådana förhållanden åtminstone göra en framställning om utredning av frågan, ingå med en skrivelse till Kungl. Maj:t och begära en sådan utredning. Och

Om tillämpning inom Värmlands läa av norrlandska arrendelagen.

(Forts.)

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.
(Forts.)

det är betecknande, såsom det framhållits av den siste talaren, att från reservanterna denna utväg icke är föreslagen.

Som sagt, utgången är given, men jag vill betona ännu en gång, att det här gäller en befolkningsdels sociala intressen. Det gäller om den skall äga eller sakna den känsla av trygghet och trevnad, utan vilka, mina herrar, aldrig någonsin ett mänskligt arbete, en mänsklig utveckling kan förekomma under sådana former, att den blir samhälleligt tillfredsställande.

Herr Dahl: Herr talman! Jag skall icke bli mångordig. Jag skall fästa mig endast vid ett par uttalanden, från de båda talare, som här ha uppträtt å utskottets vägnar. Herr Alexanderson såväl som herr Hellberg ha riktat till reservanterna den frågan, varför icke vi, om vi icke velat gå så långt, som utskottet här har gjort, kunnat åtminstone visat vårt behjärtande av arrendatorernas ställning så mycket, att vi sökt i en skrivelses form bringa på tal en lösning av detta spörsmål. Ja, jag får uppriktigt säga, att det var beroende i viss mån, kanske icke minst på herr Alexandersons och hans meningsfränders sätt att driva denna sak. Det var verkligen så starkt positivt från början, att jag för min del icke ansåg det lönt att här ens bringa på tal någon jämkning sväg. För övrigt vill jag säga, det antydde jag också i mitt första anförande, att jag ingalunda vill förneka, att det skall behöva ifrågasättas att vidtaga vissa statsåtgärder för att få en sådan jämkning i missförhållandena, som även i fråga om arrendeväsendet kunna finnas i Värmland, men här föreligger ju redan en undersökning. Och jag föreställer mig, att då skall det vara närmast den i lagstiftningsfrågor i övrigt främst initiativtagande statsmaktens sak att, såvitt dess allmänna åskådning och dess intentioner i övrigt föranleda den, söka draga kontentan av denna utredning, som nu förefinnes, framlägga de förslag, den finner densamma föranleda till och sedan får kritiken träda till. Det förefaller mig vara tämligen ändamålslost att påyrka en skrivelse i denna riktning, när redan den sakliga utredningen är befintlig. Den sakliga utredningen, det försökte jag åtminstone antyda, om jag än icke gick närmare in i detaljerna, pekade enligt mitt förmenande ingalunda på behovet av en utsträckning av den norrländska arrendelagen till Värmland, ehuru väl den sakkunniga undersökningens tvenne ledamöter kommit till det slutet. Vad man jämkning svägen skulle finna för åtgärd för att på lämpligt sätt väga mellan bådads motsatta intressen är jag visst icke beredd att säga, eftersom jag är mycket litet sakkunnig i detta spörsmål, som berör å ena sidan skogs- och järnbrukens mycket stora och även i nationalekonomiskt hänseende mycket betydande intresse och å andra sidan denna mycket talrika brukarklass' bästa. Jag får därför bestämt tillbakavisa herr Alexandersons påstående, att frånvaron av en jämkning sväg från reservanternas sida skulle tydas såsom ligkiltighet för arrendatorernas ställning. När herr Alexanderson har koncentrerat sin syn på dessa ting i den förklaringen, att dessa arrendatorer, som det här gäller, skola bli fria självägande, om det också skall gå expropriationsvägen, om jag icke missuppfattade honom, så är det, får jag säga, att lägga en

för brysk hand på denna fråga. Jag kan icke tro, att herr Alexanderson är beredd att så kategoriskt utstaka den antydda utvägen, men väl vet jag, att den på många håll är tämligen given i den riktningen. Men skall man söka ställa kyrkan mitt i byn, skall man verkligen tänka på de nationalekonomiska intressena som äro förbundna med näringslivet i dessa bygder, så tror jag icke, att man skall så kategoriskt hängiva sig åt denna väg såsom den enda riktiga lösningen. Det behövs nog, att man förbehåller åt denna industri en betydlig medbestämmanderätt över de produktionsmedel, som den nödvändigt behöves till sitt förfogande, och dit hör bland annat tillgången på denna arbetarestam. Härmed är icke sagt, att den skall på något sätt prisgivas åt ett godtycke under bolagsvälde.

Gent emot herr Hellberg ber jag få säga, att då jag antydde, att man skulle genom ett särskiljande av arrendeavtal och arbetskontrakt ställa bruksägarna i en ogynnsam ställning gent emot arbetarna, så angav jag detta under en ny och annan förutsättning än den, som nu är för handen och till vilken herr Hellberg anslöt sig. Jag förnekar ingalunda, att nu den otrygga ställningen är på arbetarnas sida, men jag påstår, att ställningen skulle kunna bli helt omkastad, om man för femton år i sänder giver en ovägrlig brukningsrätt åt arrendatorerna utan att på något sätt tillförsäkra jordägaren att kunna utnyttja den arbetskraft, som funnes på lägenheten. Jag kan icke se annat än att häruti ligger en betydlig fara och man behöver ingalunda vara kallsinnig för arrendatorernas befogade intressen för att man har ögonen öppna för denna fara och vill få den på vederbörligt sätt mellan parterna jämkad.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ävägabrindande av en social arrendelagstiftning.

I anledning av ifrågavarande, inom andra kammaren av herrar *Werner, Hage* och *Karlsson* i Sandviken väckta motion, nr 204, hade utskottet i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under övervägande, i vad mån lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 skulle kunna jämkas i syfte att bereda bolagsarrendatorer, torpare och med dem socialt jämställda arrendatorer en i rättsligt avseende mera tryggad ställning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade anförts av, utom annan, herr *Gezelius*, greve

Om tillämpning inom Värmlands län av norrländska arrendelagen.
(Forts.)

Om ävägabrindande av en social arrendelagstiftning m. m.
(Forts.)

Om äväga-
bringande av
en social
arrendelag-
stiftning m. m.
(Forts.)

Spens samt herrar *Dahl, von Sydow* och *Holmdahl*, vilka hemställt, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Dahl*: I denna fråga har jag icke kunnat biträda utskottets hemställan. Jag vill därmed ingalunda ha sagt, att jag bestrider behovet av särskilda arrendebestämmelser för särskilda arter av jordbruk uti de delar av Sverige, som nu icke omfattas av norrlandslagstiftningen; men jag är icke beredd att biträda en i så allmänna ordalag hållen hemställan, innan en noggrann undersökning av detta behov är för handen. Med hänsyn till denna min mening har jag tidigare i dag fällt ett förord för en så beskaffad undersökning, vilken enligt mitt förmenande bör föregå varje åtgärd för särskild arrendelagstiftning. Jag har i detta hänseende icke lyckats erhålla kammarens bifall till den mening, som jag biträtt, och då har jag naturligtvis så mycket mindre skäl att för närvarande våga taga ut ett sådant steg, som här ifrågasatts. Jag ber för övrigt att få hänvisa till, att viss del av detta område, som utskottet syftar till att få reglerat, redan är föremål för beaktande, i det att, såsom utskottet själv anmärkt på sidan 11 i betänkandet, den s. k. torpkommissionen har avgivit ett betänkande angående åtgärder beträffande dagsverkstorp och därmed jämförliga lägenheter.

Jag kan som sagt icke i frågans nuvarande läge biträda den hemställan, som utskottet här har gjort, utan jag tillåter mig att yrka avslag på utskottets utlåtande och bifall till reservationen.

Herr *Alexander*son: Ja, herr talman, den fråga, som föreligger i detta utskottsärende, diskuterades tämligen grundligt senast i fjol, och jag skall icke vid denna sena timma gå närmare in på frågan. Jag gör det icke närmast därför, att jag å ena sidan förstår, att utgången är given, och å andra sidan säga mig, att i detta ärende, liksom i det ärende om utsträckt förbudslagstiftning, som för en stund sedan här debatterades, utgången i denna kammare så som sakerna numera ligga lyckligtvis ingen annan betydelse har, än att kammaren har fått tillfälle att visa, om den år 1918 ännu börjat få klart för sig vad klockan är slagen i denna stora jordfråga eller icke. Däremot har den ingen makt att hindra Kungl. Maj:t att igångsätta den utredning, som i det förra fallet säkerligen enhälligt och i detta fall hoppas jag av en alldeles övervägande del av andra kammaren, begäres.

Det är min övertygelse, att det kommer att gå här som det gått beträffande norrlandslagstiftningen och nu senast beträffande värmlandslagstiftningen, det vill säga att första kammaren först begagnat givna tillfällen att uttala, att den *icke* ansåge en undersökning eller utredning alls vara behöfvig, men att när sedan så småningom ändå en sådan undersökning och utredning igångsatts, den visar sådana resultat, att det för kammaren blir omöjligt att underlåta att gå med på åtgärder som på grund av utredningen föreslås. I den framtidsförhoppning att det alltså i sinom tid skall bli resultat även av det

initiativ, som tagits i denna fråga, ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om ävåga-
bringande av
en social
arrendelag-
stiftning m. m.*

(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter enligt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utarbetande och framläggande av förslag till lagstiftning i syfte att förbättra hemarbetarnas förhållanden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om sjöfynd ävensom en i ämnet väckt motion.

*Lagförslag
angående
sjöfynd.*

Genom en den 18 januari 1918 dagtecknad proposition, nr 54, vilken hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om sjöfynd.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Fahlén* väckt, till utskottet hänvisad motion nr 131, däruti hemställes, att sådant tillägg måtte göras till den av Kungl. Maj:t föreslagna lagen med vissa bestämmelser om sjöfynd, att denna lag icke måtte få avseende å med inregistrerat märke försett flottgods i färskvatten, skärgård eller insjö nedströms allmän flottled.

Utskottet hade i förevarande utlåtande av angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte

- 1) bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 54; samt
- 2) med anledning av herr *Fahléns* motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tackes taga under övervägande, vilka åtgärder lämpligen skulle kunna vidtagas i syfte att trygga virkesägares rätt att återfå löskommet med inregistrerat märke försett flottgods samt, därest för ändamålet riksdagens medverkan erfordrades snarast möjligt förelägga riksdagen förslag i ämnet.

Herr *Fahlén*: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber att få ta kammarens uppmärksamhet några ögonblick i anspråk för ett uttalande, som jag önskar göra i anledning av utskottets betänkande och förslag.

Lagförslag
angående
sjöfynd.
(Forts.)

Den motion jag tillåtit mig väcka berör, som också utskottet erkänner, synnerligen allvarliga förhållanden, för att icke säga missförhållanden. Jag hade trott, med hänsyn till den praxis, som hittills har tillämpats, att det skulle vara nödvändigt att i den nu föreslagna lagen få in en bestämmelse, varigenom ett bestämt undantag gjordes för förlorat flottgods i flottleder, försett med inregistreringsmärke. Framställning i liknande syfte har, såsom framgår av handlingarna, gjorts av flottchefsföreningen till Kungl. Maj:t, varvid emellertid justitieministern har förklarat, att den ifrågasatta åtgärden icke vore erforderlig utan att frågan lämpligast borde upptagas i samband med revision av flottningslagstiftningen.

Samma uppfattning har också lagutskottet kommit till, och för detta lagutskottets uttalande böjer jag mig. Men faktum kvarstår i alla fall, att tillämpningen av denna lag utan tvivel kommer att fortsättas i samma banor som förut, nämligen att den kommer att gå stick i stäv mot den innebörd, som den första paragrafen rätteligen skall hava. Nu säger utskottet, att detta sannolikt kan på lämpligt sätt förebyggas och understryker också bestämt, att någon bevispresumtion för att s. k. spilltimmer skall anses som sjöfynd icke förefinnes, utan snarare tvärtom, att en bevispresumtion av motsatt innebörd kulle här av förhållandena betingas. Vidare säger utskottet, att en ändring skulle kunna uppnås därigenom, att vederbörande myndigheters uppmärksamhet fästes på detta märkliga förhållande. Men vederbörande myndigheter ha upprepade gånger fått sin uppmärksamhet fästad härpå, fast utan resultat.

Vid sådant förhållande kan jag icke underlåta att, änskönt justitieministern icke är närvarande här, dock göra ett uttalande därom, att genom vederbörande myndigheter och naturligtvis helst genom Kungl. Maj:t denna erinran måtte göras till tullmyndigheterna, ty eliest torde man kunna befara, att samma mycket beklagliga och allmänt beklagade missförhållande allt framgent skall fortsättas som hittills.

Det säges ytterligare av utskottet, att de olägenheter, som i motionen ha påpekats, enligt utskottets förmenande äro av den allvarliga art, att de snarast möjligt böra undanröjas genom ingripande från lagstiftarens sida. Detta uttalande föranleder mig ytterligare att till Kungl. Maj:t rikta en vördsam framställning därom att icke dessa lagstiftningsåtgärder måtte låta för länge vänta på sig, utan att man må kunna förvänta, att redan nästa år, då sannolikt ny flottningslagstiftning kommer på riksdagens bord, åtgärder måtte vidtagas för att undanröja de av mig påtalade förhållandena.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag angående ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 10 och § 12 mom. 1 i värnpliktslagen den 17 september 1914, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

I anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 68, däri Kungl. Maj:t begärt riksdagens yttrande över ett i propositionen intaget förslag till ändrad lydelse av vissa delar av förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet, hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen icke funnit något att erinra mot det i Kungl. Maj:ts proposition nr 68 avhandlade förslaget till vissa ändringar i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.*

Reservation hade avgivits av greve *Spens* och herr *Tisell*, vilka, med instämmande av herr *Rogberg*, ansett, dels att utskottet vid ifrågavarande punkt bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen beträffande Kungl. Maj:ts proposition nr 68 tillstyrkte sådana ändringar i §§ 2, 9, 26 och 27 av näringsfrihetsförordningen, som kommerskollegium i sitt den 12 januari 1916 i ärendet avgivna utlåtande förordat, dels ock att till följd härav utskottets yttrande bort hava viss ändrad lydelse.

Greve *Spens*: Vid denna punkt i utskottsutlåtandet har jag och två andra ledamöter av lagutskottet anmält reservation, och jag skall nu be att få något utveckla de skäl, varpå vi därvid stött oss.

I de första två punkterna av utlåtandet har kammaren för sin del bifallit Kungl. Maj:ts förslag om upphävande av straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende samt i stället antagit en bestämmelse om förlust att utöva vissa medborgerliga funktioner eller rättigheter, vare sig för alltid eller för viss tid. I stället för förlust av medborgerligt förtroende skall nu för vissa i lagen bestämda brott ådömas den påföljden, att den brottslige för viss tid eller alltid ej må utöva ämbete, tjänst eller annan allmän befattning samt ej vara berättigad avgiva röst vid val av riksdagsman eller präst eller att deltaga i kommunal- eller municipalstämmas eller allmän rådstugas eller kyrkostämmas överläggningar och beslut eller eljest rösta i allmänna ärenden, i vilkas avgörande endast den må deltaga, som är i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad. Den som är till sådan påföljd dömd, har ock förverkat allmän befattning, som av honom innehaves.

Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.
(Forts.)

Denna påföljd får ej ådömas, där ej brottet är belagt med dödsstraff eller med straffarbete i minst sex månader.

I samband med framläggandet av detta lagförslag har Kungl. Maj:t tillkännagivit sin avsikt att i näringsfrihetsförordningen, som är en administrativ författning, utesluta villkoret om god frejd som betingelse för idkande av handel eller utövande av annan självständig näring, utan att sätta någon annan kvalifikation alls i stället, och Kungl. Maj:t har begärt riksdagens yttrande däröver. Utskottsmajoriteten har nu förklarat, att utskottet icke har något att erinra mot att detta villkor helt och hållet borttages utan att något annat sättes i stället. Utskottet har visserligen yttrat, att det nog är ett bestämt samhällsintresse att hos utövare av handel och närliggande yrken kunna finna hederlighet, men utskottet har framhållit, att å ena sidan innebär god frejd enligt lagens mening icke en borgen för oförvitlighet, medan å andra sidan det visat sig — något som också av flera länsstyrelser i deras utlåtanden påpekats — att hittills gällande bestämmelser icke hindrat vanfrepjdad person från att, genom kringgående på ett eller annat sätt av lagen, driva handel eller hantverk. Utskottet avser därmed troligen det förhållandet att en, som blir dömd till vanfrepjd, kan återgå till handeln genom att antagas till prokurist, och det är ju ganska vanligt.

Utskottet har vidare anfört, att det vore av stor vikt, att en brottsling, »som ådömts den påföljd, som enligt de sakkunnigas förslag vore avsedd att träda i stället för vanfrepjdsstraffet, icke utestänges från i näringsfrihetsförordningen avsedd yrkesverksamhet. Om den frigivne finge rätt att fortsätta i det yrke, han tidigare kunde hava utövat, eller lyckades förvärva sig nytt näringsfång av i nämnda förordning avsett slag, skulle denna utväg till försörjning vara i särskilt hög grad ägnad att hålla honom uppe. Genom den mera självständiga och i övrigt fördelaktiga ställning, han genom detta näringsfång förvärvade, skulle för honom bortfalla många frestelser och anledningar att ånyo begå brott, vartill komme intresset att ej förlora en god ställning. Det vore således ett verkligt samhällsintresse att dessa brottslingar icke utan tvingande skäl berövades här ifrågavarande tillfällen att på hederligt sätt försörja sig.»

Jag vill visst icke förneka, att icke vad utskottet sålunda yttrat är mycket behjärtansvärt, men vi reservanter vilja ej ha rätten att idka handel och näring fullkomligt fri utan förorda en annan av kommerskollegium i dess i ärendet avgivna yttrande anvisad utväg, för vilken jag strax skall något redogöra. Kommerskollegium och flera handelskammare ha enligt reservanternas mening anfört mycket vägande skäl för att icke rätten att driva handel och yrke skall fullständigt frigivas. Handelskammaren i Stockholm, Smålands och Blekinge handelskammare, handelskammaren i Karlstad för Värmlands län, Dalsland och Bohuslän samt handels- och industrikammaren för Örebro och Västmanlands län hava framhållit, att de endast under den förutsättningen kunde till-

styrka förslaget, att i stället för god frejd annat villkor stadgades för erhållande av handelsrättigheter, på det att straffade personer skulle förhindras omedelbart efter straffets avtjänande öppna handel eller rörelse och därigenom minska handelsståndets anseende.

Om god frejd som villkor för erhållande av handelsrättigheter.

(Forts.)

Kommerskollegium har redan tidigare, då riksdagen i en skrivelse år 1890 anhållit, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida icke stadgandet i näringsfrihetsförordningen om god frejd som villkor för idkande av handel, hantverk eller annat yrke kunde upphävas, i avgivet yttrande förklarat, att den åsikten vore allmän, att borttagandet av villkoret om god frejd vore ägnat att försvaga kravet på redbarhet hos näringsidkare och sålunda minska förtroendet för näringslivet till men för detsamma. I anledning därav beslöt Kungl. Maj:t att riksdagens berörda framställning icke skulle till någon vidare åtgärd föranleda.

Då nu frågan åter uppkommit, så har kommerskollegium uti sitt ånyo avgivna yttrande anfört, att kollegium hos Kungl. Maj:t hemställt om näringslagstiftningens revision i modern riktning. Kollegium har gjort detta med föranledande bl. a. av en inom näringskretsar och även eljest uttalad önskan, att vissa allmänna och rent fackliga kvalifikationer skulle fastställas för rätten att driva näring.

Dessa påtänkta allmänna och rent fackliga kvalifikationer lära bestå i fordran på kunskap om bokföring för att idka handel och i ådagalagda prov för rättighet att självständigt få idka yrke. Det synes då icke vara lämpligt, att rätten att idka handel och annan självständig näring skulle under någon kortare tid lämnas helt och hållet fri för att sedan bindas av andra kvalifikationer hos näringsidkarna. Kommerskollegium har därför ansett, att i stället för villkoret om god frejd skulle tills vidare i avbidan på revision av näringsfrihetsförordningen gälla, att vederbörande, som ville idka handel eller utöva annan självständig näring, skulle styrka sig icke vara ådömd den påföljd av förlust att utöva vissa medborgerliga funktioner eller rättigheter, som enligt de nyss av kamraren antagna lagförslagen skall träda i stället för vanfrejdsstraffet. Vi reserverar ha funnit denna kollegii åsikt mycket klok.

Man skall ock besinna, att ovannämnda påföljd av förlust att utöva vissa medborgerliga funktioner eller rättigheter får ådömas endast för så grova brott, som straffas med minst straffarbete i sex månader. Att så grova brottslingar ej få självständigt idka handel eller yrke så länge de äro underkastade nämnda påföljd av brottet, synes ej kunna medföra vådliga humanitära konsekvenser. Dessa brottslingar få ju alltid användas såsom biträden i handel eller yrken. De få vidare idka hantverk med biträde allenast av hustru och hemmavarande barn. De få även handla med lantmannavaror och alster av inhemsk husslöjd alldeles fritt, så nog kunna sådana personer, även om det nu i reservationen föreslagna villkor antages, få sysselsättning.

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.*
(Forts.)

Av dessa skäl hemställer jag, herr talman, om bifall till reservationen och avslag på utskottets förslag.

Herr A n t o n s s o n: Herr greve och talman! 1864 års förordning angående utvidgad näringsfrihet ansågs vid dess tillkomst såsom för näringslivet i vårt land i hög grad revolterande. Många av kammarens ledamöter torde erinra sig, att dessförinnan näringslivet och rätt att driva näring var underkastad de många bestämmelser som innefattades i då gällande skråförordningar. Genom 1864 års förordning infördes nästan obegränsad frihet att utöva näring här i landet. Det föreskrevs dock i den nya förordningen två villkor utom att vara myndig, nämligen att råda över sig själv och sin egen dom och att besitta medborgerligt förtroende.

Nästan omedelbart efter att denna förordning trätt i kraft restes krav på att andra villkor utöver dem, som innefattades i nämnda förordning, borde införas i förordningen för rätt att driva näring, bland annat att vissa fackkunskaper borde föreskrivas i de yrken, vari näring skulle bedrivas. Dessa krav ha undan för undan framställts och slutligen under det sista årtiondet blivit så starka, att vederbörande ha lyssnat därtill, och, som den föregående ärade talaren nämnde, äro de nu föremål för statsmyndigheternas prövning, så till vida att kommerskollegium hos Kungl. Maj:t har begärt att få i frågan företaga en mera ingående utredning för att på grundvalen av denna framlägga förslag till revision av nämnda förordning.

Vad förelägges oss nu i stället? Man har icke tid att vänta, till dess denna ifrågasatta revision hinner framläggas, utan i stället kommer man fram med förslag, där det gäller att taga bort ett av villkoren för att driva näring här i landet, nämligen villkoret att åtnjuta medborgerligt förtroende.

Det är ju helt naturligt, att detta hos näringsidkarna i hela vårt land måste verka i hög grad nedslående, för att icke säga att det ås'adkommer förbittring. Den föregående talaren nämnde ju, att detta ärende varit föremål för statsmyndigheternas prövning. Därpå får man emellertid icke reda i den kungl. propositionen, men i ett referat, som utskottet låtit verkställa och intagit i betänkandet, säges ju, att några myndigheter ha tillstyrkt med en viss tvekan, andra ha varit ytterst betänksamma, men de allra flesta ha avstyrkt den ifrågavarande ändringen, som innebär, att villkoret om medborgerligt förtroende skulle borttagas ur den nu gällande 1864 års författning.

Vidare ha två föreningar hörts i saken, nämligen dels Sveriges redareförening och dels Sveriges fartygsbefälsförening. Varför dessa föreningar blivit hörda kan jag för min del icke förstå, därför att dessa näringar icke beröras i § 2 av 1864 års förordning. Korporationer, som väl lämpligen bort höras i ärendet skulle väl däremot ha varit Sveriges köpmannaförening. Sveriges minuthandlares riksförbund och Sveriges hantverksorganisation. Dessa korporationer, som representera hundratusental av Sveriges näringsidkare, ha såvitt man av handlingarna kan finna, icke blivit hörda, men dessa hade

utan tvivel kommit att på det bestämdaste avstyrka bifall till en sådan förändring.

De skäl, som nu emellertid utskottet anför till förmån för bifall till förslaget, äro i huvudsak, att det är så lätt att kringgå bestämmelsen, i det att en person, som begått ett brott, som medfört förlust av medborgerligt förtroende, kan finna någon annan, som står för näringen eller för driften ifråga. Ja, samma invändning kan man med större skäl göra mot att bibehålla det andra villkoret, nämligen att den som skall driva näring skall råda över sig själv och sin egen- dom, då det mycket ofta förekommer, att en person kommer i ekonomiskt obestånd och därigenom nödgas att överlåta driften på sin hustru eller någon annan. Sådana förhållanden förekomma ju mycket ofta, och då skulle det i högre grad än vad i detta avseende är fallet vara skäl att borttaga även detta villkor, och följaktligen skulle det icke återstå någonting alls.

Nu är det ju tydligt, att ingen är blind för det förhållandet, att de personer, som äro straffade och därigenom blivit förlustiga medborgerligt förtroende, ha svårigheter att taga sig fram efter utståndet straff. Men det är dock så, att det finns många områden, varå dessa personer kunna erhålla arbete och anställning, och det finnes intet hinder för dem att bedriva hantverk och vissa slag av handel, då de göra det med sin egen arbetskraft jämte hustru och hemmavarande barn. Sålunda äro dessa personer icke ställda utan möjligheter att försörja sig på hederligt sätt, och alla äro ju eniga därom, att så långt det kan ske bör man ju främja möjligheten för dem, som sålunda råkat illa ut, att kunna sig hederligen försörja.

Som kammarens ledamöter nog erinra sig, har det för några år sedan pågått en utredning om överkvalificerad arbetskraft. Det ansågs, att i en del av statens olika verk och inrättningar på många håll förefanns sådan, och det ville man råda bot för, varför man för detta ändamål tillsatte kommittéer för utredning. Dessa kommittéer framlade förslag till ändringar i överklagade förhållanden och uppnådde vissa resultat. Här synes det verkligen, som om man ville fortsätta, dock på annat område. Det förefaller som vederbörande skulle betrakta såsom överkvalifikation för näringsidkare att dessa äro i besittning av medborgerligt förtroende. Men jag tror nu icke, att man bör gå dithän och utesluta ur lagstiftningen en sådan bestämmelse. I stället för att neddraga och nedsätta näringsidkarne här i landet gäller det väl att med lagstiftningen så långt möjligt är stödjande och främjande yrkesskickligheten på alla områden och höja den sociala nivån, men det gör man icke på det sätt som här föreslagits.

Såvitt jag kan se saken, så är förslaget sådant, att det icke bör vinna kammarens bifall, och därför skall jag tillåta mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Boman: Herr greve och talman, mina herrar! Mot förslaget att ur strafflagen borttaga bestämmelsen om straffpåföljden, förlust av medborgerligt förtroende har jag ingenting att invända.

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsgüt-
tigheter.
(Forts.)*

Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.

(Forts.)

Jag är övertygad om att denna straffbestämmelse eller rättare det sätt, varpå dess tillämpning skett, då en sådan straffpåföljd skolat antecknas i prästbeviset, varit ett mycket verksamt hinder för mången straffad, då han velat återtaga en hedrande vandel. Men då jag hyser denna övertygelse, kan jag icke underlåta att, om detta, såsom jag tror, är sant, det oaktat uttala min förvåning över att man i den nya avfattningen av 2 kap. 19 § strafflagen uppräknat *alla* de fall, där den gamla bestämmelsen om förlust av medborgerligt förtroende för den straffade medförde diskvalifikation i fråga om utövningen av vissa rättigheter, *utom ett* fall, nämligen rätten att idka handel. Jag kan icke finna det vara rimligt, att då man sålunda i alla andra fall tager upp den påföljd, som nu skall ersätta vanfrejdspåföljden, och låter denna nya straffpåföljd utgöra diskvalifikationsgrund, man icke skulle taga upp den även i det av mig avsedda fallet. Och om det är riktigt, såsom jag nyss uttalat, att det viktigaste i denna fråga varit att prästbeviset för den straffade för framtiden blivit rent, står ju lagbestämmelsen kvar, kan man säga, utom i detta enda fall, nämligen i fråga om rätten att idka handel.

I fråga om dylik rätt föreslår nu utskottet, att riksdagen skulle göra anmälan till Kungl. Maj:t, att riksdagen icke funnit något att erinra mot det i den kungl. propositionen avhandlade förslaget till viss ändring i kungl. förordningen den 18 juni 1864. De skäl, som där äro anförda för ett sådant förslag, äro huvudsakligen hänsyn till den straffade, hans möjligheter att bereda sig utkomst efter undergången bestraffning. Vidare anføres det sakförhållande, att det i alla fall skulle finnas möjlighet för en sådan person att på omvägar kunna utöva handel. Dessa skäl finner jag bra litet härande. I samma stund som prästbeviset blir rent, torde det bliva samma möjlighet för en straffad person att vinna sysselsättning inom handelsyrket, visserligen icke såsom självständig företagare, som inom något annat yrke.

Då förhållandet nu är, att kommerskollegium, som i denna fråga hörts och uttalat sig om ersättande av villkoret god frejd med ett annat, till stöd för sitt utlåtande haft att åberopa uttalanden från en del handelskammare — av vilka egentligen endast ett par likväl med viss tvekan hade förordat borttagandet av lagbestämmelsen — bland dem Göteborgs handelskammare — vill jag yttra några ord om hur detta senare uttalande tillkom.

Saken var den, att man inom Göteborgs handelskammare behjärtade det sorgliga faktum, att stora svårigheter erbjuda sig för den, som är försedd med ett prästbevis med anteckning, att han varit dömd till förlust av medborgerligt förtroende. För att då icke omöjliggöra, att denna påföljd skulle kunna tagas bort ur strafflagen, ville man i handelskammaren icke motsätta sig saken, och uttalandet fick den form, det erhöi. Jag är emellertid övertygad om, att handelskammarens uttalande skulle ha blivit rent avstyrkande, därest man haft kännedom om det förslag som nu föreligger. Någon anledning för handelskåren förefinnes säkerligen icke att i detta avseende sätta sig i en undantagsställning, då jag tror att det för utövande

av handel är väl så behöfligt som inom annan verksamhet att vara känd för hederlighet och oförvitlighet. Inom ett yrke, sådant som handeln, där det personliga förtroendet är bärande för hela verksamhetens framgång och anseende kan man icke avstå från kravet på att hederlighet och respektabilitet skola finnas hos den, som är självständig utövar.

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.
(Forts.)*

Herr greve och talman! På grund av vad jag anfört vågar jag yrka på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Den föreliggande reservationen går ut på, att man skulle ersätta det nu stadgade villkoret i näringsfrihetsförordningen om god frejd såsom förutsättning för behörighet att idka näring med ett annat villkor, nämligen det, att näringsidkare icke får vara ådömd sådan påföljd, som omförmåles i 2 kap. 19 § strafflagen enligt det nya förslaget. Jag ber att få framhålla att om reservationen antoges, en synnerligen stor kategori av personer skulle nödgas bevisa, att de icke varit ådömda sådan påföljd, varom här är fråga, att alltså personer, vilka en gång varit ådömda denna påföljd, icke skulle kunna erhålla rätt att idka vare sig grosshandel eller annan försäljning i bod eller från annat upplagsställe eller äga rätt att annorledes än med biträde av hustru och hemmavarande barn till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten eller såsom yrke utöva annan hantering. Alltså är det icke blott från handeln utan även från småhantverket som personer skulle vara utestängda, vilka en gång ådömts denna straffpåföljd. Jag undrar, om det vore lyckligt att till den grad försvåra utkomsten för dessa personer, och jag antager, att det komme att i rätt väsentlig grad neutralisera betydelsen av den genomförda reformen i fråga om vanfrijdsstraffet.

Jag vill också påpeka, att det naturligtvis i fråga om vissa näringsyrken kan vara angeläget att uppställa särskilt stränga villkor, och redan nu finnes ju möjlighet till kontroll i alla de fall, då rätten att idka näring är beroende på tillstånd av myndighet. I det avseendet ber jag också att få hänvisa till ett par författningsförslag, som nyligen förelagts riksdagen, nämligen i fråga om skrot- och lumphandel samt pantlånerörelse, i vilka myndighet tillerkännes kontroll över rätten att driva näring. I dessa fall finnes alltså full möjlighet att utöva den strängare övervakning, som där kan vara nödvändig. Det är ju också så, att av de myndigheter, som hörts i ärendet, hava de allra flesta länsstyrelser tillstyrkt det föreliggande förslaget. Kommerskollegium har visserligen föreslagit, att man skulle ersätta villkoret om god frejd med villkoret om denna nya påföljd, så att vederbörande icke finge hava varit ådömd den nya påföljden, men kommerskollegium har uttryckligen betonat, att detta blott vore en interimistisk åtgärd, och har alltså icke ansett den innebära en slutgiltig lösning av frågan.

Givetvis blir det också tillfälle att under arbetet på en revision av hela näringslagstiftningen återkomma till detta spörsmål och då eventuellt avskilja vissa fall, där man kan hava anledning att uppställa dessa strängare villkor.

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.
(Forts.)*

Slutligen vill jag påpeka, såsom jämväl framgår av utskottets utlåtande, att ursprungligen en riksdagens skrivelse ligger till grund för förslaget i denna del. Riksdagen har nämligen en gång begärt, att Kungl. Maj:t skulle taga i övervägande, huruvida icke stadgandet i näringsfrihetsförordningen angående god frejd såsom villkor för idkande av handel, hantverk eller annat näringsyrke, kunde upphävas.

Jag skulle alltså finna önskvärt, att kammaren godkände den kungl. propositionen i den form, vari den föreligger.

Herr R o g b e r g: Just den omständigheten, att kommerskollegium föreslagit endast såsom en interimistisk åtgärd, att de bestämmelser angående viss diskvalifikation, som införts i 2 kap. 19 § strafflagen, måtte få användning, då det gäller utövande av handel eller annan näring, visar ju att det förslag, som reservanterna upptagit, icke skulle bliva gällande för beständigt utan, i sammanhang med en blivande revision av näringslagsstiftningen, underkastas en förnyad och lämplig prövning. Härtill kommer att det är tydligt, att det nya bistraffet enligt det nyssnämnda lagrummet icke är förenat med de onekligen svåra verkningar, som följde med det förut gällande, förlust av medborgerligt förtroende.

Enligt min uppfattning har Kungl. Maj:t i sitt förslag till riksdagen gått fram med — om jag så får säga — humanitär doktrinism, men tagit för ringa hänsyn till önskningarna i de stora samhällslager, som beröras av den ifrågasatta lagändringen, såsom de båda föregående talarna, herrar Antonsson och Boman uppvisat.

Det skulle otvivelaktigt vara förenat med övervägande fördelar för det allmänna att här följa de önskingar, som äro rådande inom affärsvärlden, och vid sådant förhållande föreställer jag mig, att kammaren bättre gagnar det allmänna, om kammaren gör ett uttalande i enlighet med reservanternas förslag, än om kammaren följer Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Jag ber få yrka bifall till reservationen.

Herr P e t r é n, A l f r e d: Herr talman! Efter det uttalande, som vi nyligen hört från statsrådsbänken skall jag icke anföra många ord för att försvara utskottets hemställan.

De synpunkter, som av de talare, vilka yttrat sig emot utskottets hemställan, blivit anförda, hava ingalunda varit förbisedda av utskottet, som tvärtom framhåller, att dessa synpunkter nog kunna vara beaktansvärda. Vid sitt vägande av skälen för och emot att bibehålla någon emot det gamla vanfrejdsstraffet svarande diskvalifikationsgrund i fråga om rättighet att utöva handel, har emellertid utskottet kommit till det resultatet, att skälen, som tala häremot, äro de starkaste.

Utskottet har kommit till denna uppfattning, dels därför att enligt dess förmenande vanfrejdsstraffet eller vad som förestås skola ersätta detsamma, långt ifrån torde vara något säkert medel att lämna garanti för att utövare av handelsyrke vore en hederlig och

oförvitlig människa. Detta har framgått av det referat, den förste ärade talaren lämnade för utskottets ställning i denna punkt.

A andra sidan har utskottet icke kunnat underlåta att fästa stor vikt vid vad de sakkunniga för uppgörande av förslag i detta ärende, uttalat i denna fråga, nämligen att det är ett verkligt samhällsintresse, att den, som avtjänat straff, icke utan tvingande skäl berövas tillfälle att på ett hederligt sätt förtjäna sitt uppehälle. Ifrån denna synpunkt kan det säkerligen hava sin stora betydelse, att den frigivne finge rätt att fortsätta i det yrke, han utövat, och att den utvägen över huvud stode honom öppen att i handel eller annan näring skaffa sig sin utkomst. Att alltjämt stänga den straffade ifrån denna utkomstmöjlighet skulle kanske i många fall giva anledning till återfall i brott. Hela den ifrågavarande lagstiftningen syftar emellertid ytterst till att minska anledningarna till nya brott.

Jag tror därför för min del, att samhällets intresse bäst gagnas, om riksdagen följer Kungl. Maj:ts förslag, att icke bibehålla någon emot vanfrejdsstraffet svarande diskvalifikationsgrund i fråga om rättighet att utöva handelsyrket.

Jag vill också erinra därom, att flertalet länsstyrelser uttalat sig för denna ståndpunkt, till vilken utskottets majoritet anslutit sig.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve S p e n s: Herr talman! Jag ber få yttra endast ett par ord i anledning av vad som sades ifrån statsrådsbänken.

Statsrådet Undén anmärkte, att om Kungl. Maj:t kommer att utfärda dessa författningsändringar i fråga om näringsfrihetsförordningen i enlighet med reservanternas förslag, skulle många hantverkare komma att efter utståndet straff bliva avstängda från att kunna fortsätta sitt yrke.

Jag vill i det avseendet endast framhålla, att de äro uteslutna från att kunna fortsätta sitt yrke, endast om de behöva använda arbetsbiträden. Med hustru och hemmavarande barn få de ju fortsätta sitt yrke, och därigenom torde de kunna reda sig sålänge straffpåföljden varar. Det är i de flesta fall endast en kortare tid, som denna påföljd varar.

Vidare framhöll herr statsrådet, att flera författningar förut-sätta tillstånd av viss myndighet, för att handel eller näring skall kunna utövas. Det är ju emellertid endast ett mycket ringa antal fall, då sådant tillstånd fordras för utövande av handel eller yrke, mot alla övriga fall av handel och yrkesverksamhet, där dylikt tillstånd ej är nödigt. Att särskilt tillstånd erfordras enligt nämnda författningar är beroende på alldeles särskilda omständigheter.

Herr statsrådet sade vidare, att man vid revision av näringsfrihetsförordningen möjligen ytterligare skulle kunna avskilja vissa kategorier ibland den stora massan av handlande och yrkesmän, som då skulle kunna behöva tillstånd för att få utöva sin näring. Ja, men jag skall be att få framhålla, att vid en sådan revision säkerligen även andra kvalifikationer komma att bestämmas för utövande av handel och näring, och i så fall blir det ju ett helt annat förhållande.

*Om god fröjd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.
(Forts.)*

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.*

(Forts.)

Om det av reservanterna nu föreslagna villkoret ej medtages. Då synes villkorets uteslutande ej böra medföra ledsamma följder, vilket däremot skulle bliva följden, om man nu skulle lämna det helt och hållet fritt att idka handel och utöva näringsyrke.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr M a n n h e i m e r: Jag skall be, herr talman, att få framhålla en synpunkt med anledning av herr Bomans yttrande.

Han förklarade, att Göteborgs handelskammare, då frågan där var före, för sin del slutit sig till den uppfattningen, att man kunde gå med på att stryka denna bestämmelse, att man skulle fordra god frejd för rätten att utöva handel. Men, sade han, hade vi vetat, att köpmannakåren skulle komma att placeras i en särskild ställning, skild ifrån alla andra, vid vilka den dåvarande bestämmelsen om god frejd var fästad som villkor för att utöva befattning, hade vi vetat att man skulle i nu berörda hänseende giva handelskåren ensamt en sämre ställning än alla övriga, som berördes av lagstiftningen ifråga, är jag säker på, att handelskammaren skulle hava kommit till annat resultat.

Jag tror i motsats till den ärade talaren, att om handelskammaren tänkt sig in i saken, den då i allt fall skulle kommit till samma humana slut, som den gjorde, då den yttrade sig över förslaget.

Är det icke så, att i de fall, där man enligt den nya lagstiftningen hållit kvar denna bestämmelse, som motsvarar det n. v. stadgandet om god frejd, det i regel rör sig om personens så att säga statsborgerliga rättigheter? Man har velat försöka inskränka straffpåföljden ifråga så mycket som möjligt och göra den så, att man icke hindrar de ur fängelset utsluppsnes utkomst, och man har sagt: låt oss sätta en gräns så, de utestängas från vissa statsborgerliga befattningar, men för övrigt låt oss göra det så lindrigt för dem som möjligt så att de icke mera än nödvändigt hindras i sin fortkomst.

Detta är den princip, på vilken den nya lagbestämmelsen är byggd. Skulle man gå den väg, reservanterna här förorda, skulle man bryta mot denna princip. Jag får för min del yrka, att kammaren måtte, med behjärtande av den nu framhållna synpunkten, bifalla utskottets hemställan.

Herr Hult: Herr talman! Då jag deltagit i denna frågas behandling inom utskottet, skall jag anhålla att få säga några ord.

Jag ber då först att få fästa uppmärksamheten på, att här endast gäller att från riksdagens sida avgiva ett yttrande i fråga om ändrad avfattning av gällande bestämmelser i näringsfrihetsförordningen. Andra kammaren har, enligt vad jag inhämtat, redan antagit utskottets förslag, som ju går ut på ett tillstyrkande av den kungl. propositionen. Om nu första kammaren bifaller reservationen, så föreställer jag mig, att någon sammanjämkning i ärendet icke kan komma ifråga, och vad blir då resultatet? Jo, att något yttrande icke, såvitt jag förstår, kommer att avgivas. Men en sådan situation kan väl icke vara önskvärd.

Från statsrådsbänken har framhållits att ett lösande av föreliggande fråga efter de linjer, kommerskollegium föreslagit och reservationerna här påyrka, skulle bereda vissa svårigheter vid tillämpning av bestämmelserna. Vi få nämligen erinra oss — som jag tror, att herr Boman också påpekade — att förut anteckning om ådömd vanfrejdspåföljd skett i kyrkoboken. Den, som ärnade idka handel eller näring, måste med frejdbetyg styrka, att han ägde medborgerligt förtroende. Nu har det sagts, att dessa anteckningar efter 2 kap. 19 § strafflagen i dess nya avfattning icke komma att ske på samma sätt, enligt kyrkböckerna utan dessa påföljder komma att införas i straffregistret. Straffregistret är emellertid icke tillgängligt för vem som helst — vilket jag för min del finner fullt riktigt — och ganska noggranna bestämmelser reglera just möjligheten att utfå nödiga utdrag av straffregistret. Men i följd härav måste det uppstå ganska stora svårigheter för den som önskar inför myndighet styrka att han icke blivit ådömd sådana påföljder, som i 2 kap. 19 § strafflagen stadgas, och i varje fall uppsår mycket stor omgång. Man kanske finge gå den vägen till och med att ålägga den myndighet, som skulle pröva ansökningen om handelsrättigheter, att införskaffa utdrag av straffregistret. Men för att giva en föreställning om vad detta skulle innebära vill jag anföra de siffror, som exempelvis i Stockholm under år 1917 angiva antalet gjorda anmälningar till handelsregistret. Om jag icke är illa underrättad, utgjorde antalet omkring 1,600 stycken. Det bleve alltså, såvitt jag förstår, en alldeles onödigt vidlyftig apparat, som härigenom skulle sättas i gång. I alla händelser borde man icke påyrka sådana bestämmelser, om det icke föreligger de allra mest vägande och giltiga skäl.

Såsom förhållandena nu te sig och med de uttalanden som gjorts av de korporationer inom landet, vilka hörts i föreliggande ärende, kan jag icke finna annat än att flera uttalanden gjorts till förmån för det kungl. förslaget än för den åtgärd, reservationen upplager. Visserligen ha en del handelskammare och myndigheter uttalat sig tveksamt, men högst få hava uttalat sig direkt avstyrkande.

Under sådana omsändigheter föreställer jag mig, att då man, såsom kammaren nyss gjort, alldeles enhälligt antagit hela detta lagkomplex och det nu endast gäller en följdändring i näringsfrihetsförordningen, det icke finnes några verkligt vägande skäl, som behöva hindra kammaren från att bifalla den kungl. propositionen och därmed också utskottets hemställan, till vilken jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall.

Herr Widell: Jag begärde ordet i anledning av herr Hults yttrande, att antagligen icke dessa nya påföljder enligt 2: 19 strafflagen skulle komma att införas i kyrkböckerna. Den uppgiften är ett misstag. Sådana påföljder skola framgent liksom fallet varit med vanfrejdspåföljden antecknas i själva kyrkoboken. Detta framgår av föreliggande förslag till ändrad lydelse av 10 och 12 §§ värnpliktslagen. I 12 § av sagda lagförslag, heter det nämligen, att mantalsskrivningsförrättare skall översända listorna till vederbörande

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrättigheter.
(Forts.)*

Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.
(Forts.)

pastorsämbete, som har att granska, huruvida någon av de inskrivningsskyldige drabbats av sådan påföljd. Därav framgår uppenbart, att i kyrkoboken måste hava införts anteckning om denna påföljd och under sådana förhållanden torde de skäl, som herr Hult grundade på denna uteblivna anteckning i kyrkoboken förfalla.

För min del ansluter jag mig till reservanternas uppfattning och ber att få yrka bifall till reservationen.

Greve Spens: Då herr Hult redan i ett avseende, rörande vilket jag tänkt yttra mig, blivit bemött av herr Widell, skall jag be att endast få säga några ord beträffande ett annat uttalande av herr Hult.

När herr Hult yttrade, att om kamrarna komme att stanna i olika beslut, något yttrande i ämnet icke komme att avgivas, så vill jag med anledning av detta uttalande säga, att det under de senare åren inträffat flera fall, då kamrarna stannat i olika beslut i fråga om ett av Kungl. Maj:t begärt yttrande. Skulle nu så inträffa även i detta fall, så finge först lagutskottet söka göra en sammanjämkning, som dock nog blir svår att åstadkomma i det föreliggande fallet. Detta är emellertid första steget, som skall tagas för den händelse, att kamrarna stanna i olika beslut i detta ärende, och naturligt är ju, att någon utväg alltid kan uttänkas i detta fall för att åvägabringa en riksdagsskrivelse. Ett sätt synes vara, att riksdagsskrivelser komme att hänvisa till kamrarnas olika beslut. I varje fall bör naturligtvis den svårighet, herr Hult påpekat, icke hindra kammaren att uttala sin mening.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Clason: Eftersom frågan om dessa anteckningar kommit på tal, ber jag att få påpeka, att enligt andra lagförslag — om ändringar i kommunallagarna — som också äro en följd av bifall till ändringarna i 2:19 strafflagen, komma anteckningar om de nya påföljderna jämväl att införas i röstlängderna.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som i avseende å denna punkt framstälts i den av greve Spens och herr Tisell vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petrén, Alfred*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som i avseende å punkten 3 i lagutskottets utlåtande, nr 28, framstälts i den av greve Spens och herr Tisell vid utlåtandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i punkten 3.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 24.

*Om god frejd
som villkor för
erhållande av
handelsrät-
tigheter.
(Forts.)*

På framställning av herr talmannen beslöts, att med handläggningen av konstitutionsutskottets memoräl nr 1, punkten 7, skulle anstå till ett annat sammanträde ävensom att sagda ärende skulle sättas sist på föredragningslistan till nästa plenum.

Justerades ytterligare tre protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11,29 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m., och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 76, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för förste kanslisekreteraren i lantförvarsdepartementet Gunnar August Åkerman att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4—9 samt statsutskottets utlåtanden nr 27 och 28.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utgifter för kapitalökning beträffande statens järnvägar, godkändes de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 30 och 31, bevillningsutskottets memorial nr 18 och betänkande nr 22 samt bankoutskottets utlåtanden nr 33 och 34.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial

nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens tionde huvudtitel,

nr 36, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 3:o av bankoutskottets utlåtande nr 19, angående vissa pensioner, avsedda att utgå av trafikmedel, samt

nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 22, angående höjning av de valda kyrkomötesledamöternas arvoden,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets memorial nr 38 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 9 A och B.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan av herr vice talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle bland två gånger bordlagda ärenden uppföras främst jordbruksutskottets utlåtanden nr 9 A och B samt sist första kammarens ekonomideputerades utlåtande nr 2 och konstitutionsutskottets memorial nr 1, punkten 7.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,16 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*